Бүхы оронуудай пролетаринар, нэгэдэгты!

БУРЯАД ҮНЭН

СОВЕТСКЭ СОЮЗАЙ КОММУНИС ПАРТИИН БУРЯАДАЙ ОБКОМОЙ.
БУРЯАДАЙ АССР-эй ВЕРХОВНО СОВЕДЭЙ, МИНИСТРНҮҮДЭЙ СОВЕДЭЙ ОРГАН

1921 оной 1-һээ гарана | № 235 (16458) | 1983 оной октябриин 13, четверг | Сэн 3 мүнгэн.

РСФСР-эй ВЕРХОВНО СОВЕДЭЙ ПРЕЗИДИУМЭЙ

УКАЗ

«РСФСР-эй ХҮН ЗОНОЙ АЖАҺУУДАЛЫЕ ХАНГАЛГЫН ГАБЬЯАТА ХҮДЭЛМЭРИЛЭГШЭ» ГЭҺЭН ХҮНДЭТЭ НЭРЭ ЗЭРГЭ ОЛГОХО ТУХАЙ

Хүн зоной ажаһуудалые хангалгада ехэ габьяатай байһанайнь түлөө **«РСФСР-эй хүн зоной ажаһуудалые хангалгын габьяата хүдэлмэрилэгшэ»** гэһэн хүндэтэ нэрэ зэргэ олгохо:

Буряадай АССР-һээ

Мункуева Бутыд Нимаевнада — Сэлэнгын районой хүн зоной ажаһуудалые хангалгын үйлэдбэриин управлениин Бүлюутын комплексно захил абалгын пунктын хүдэлмэрилэгшэ.

Усольцева Екатерина Яковлевнада — «Бурятшвейбыт» гэжэ үйлэдбэриин нэгэдэлэй хубсаһа эсхэгшэ.

РСФСР-эй Верховно Соведэй Президиумэй Түрүүлэгшэ М. ЯСНОВ.

РСФСР-эй Верховно Соведэй Президиумэй Секретарь Х. НЕШКОВ.

Москва, 1983 оной октябриин 11.

ГҮЙСЭД ДҮҮРГЭЭ

Манай корреспондент Н. Намсараев нигэжэ телефоноор мэдээсэбэ: Сэлэнгын совхозой механизаторнууд байгша онойнгоо таряа хуряалгые октябриин 10-да гүйсэд дүүргээ. Тэдэнэр 3524 гектар талмай дээрэһээ 26.350-яад центнер ороохо хуряажа абаба. Тиигэжэ таряа гүрэндэ худалдаха табан жэлэй гол жэлэй түсэбтэ даабаринуудые үлүүлэн дүүргээ.

Ажахын тракторно-таряан ажалай хоёр бригадын гэшүүд оролдосотой һайнаар ажаллажа гараба. В. Тугаринов, Н. Будажапов, А. Кокорин, В. Гармажапов гэгшэдэй хүтэлбэрилһэн агрегадуud механизаторнуудай дунда дэлгэрүүлэгдэһэн социалис мүрысөөндэ онсо шалгараа.

Таряашадай ажалай урилдаае хүсэ нүлөөтэйгөөр, эршэтэйгээр эмхидхэн ябуулха хэрэгтэ эндэ онсо анхарал хандуулагдаа. Тиигэжэ таряа хуряалгада хабаадагшадай хүдэлмэриин дүнгүүд саг соогоо согсологдодог, мэдээжэ болгогдодог байгаа.

Мүнөө совхоздо ерэхэ жэлэй хабарай тарилгада бэлэдхэл бэелүүлэгдэнэ. Үрэһэ хүрэнгэ хаагдана, намарай паар хахалагдана. Эндэхид намарайнгаа хүдэлмэриие саг болзор соонь дүүргэхын тула ехэ оролдолго гаргажа байнхай.

...ХИДХЭЛЫНЬ ҺАЙН

ФОТОРЕПОРТАЖ

...районой Ула... таряашад энэ ургаса ургуулаа. ...бүхы гурба ...тариан таряагаа болгон унагаа... мянганһаа дээшэ ...һайн ургасые байна. Колхозой 40 гара мянган ...таряан оруу... бүхэнһөө 20 ...һон абтана. ...хабарһаа эхилжэ механизаторнууд ...маар хоёр звено ...ажаллана. Тэдэ... ...ехэтэй механи... Валерий Баяндү... ..., Жаргал Гон... ...Эрдынеев гэгшэд ... Звено бүхэн... ...гурбан К-700, ...түхэлэй трак... ...ажахын бэ... ...даалгадан...

...һаалтын түрүү... ...үнинэй комбай... ...Ламажапович Николай Бадмаев, мүнөө жэлдэ ...талын онгосо Радна Иванов ...болгон саб... ...дэр бүтээсэтэй..., мүрысөөнэй ...зэргэдэ ябал...

...парткомой гэ... ...Попоевич Зүр... ...Кушеевич Очи... ...Эрдынеевич ...хэшэгтэ Бадмае... ...комсомол хү... ...Ангаров орол... ...һаар хүдэлжэ, ...мянган центнер ...суглуулһан ...уланайхид шэ... ...тарианайнгаа ...бултыень ху... ...собой полинууд... [illegible]

1,5 агрегадые хоёр халаанда Владимир Гармаевич Гомбоев, Иван Галинович Иванов гэгшэд ябуулна.

Гадна таряа хатаадаг, ЗСПЖ-8 түхэлэй, үрэһэ хүрэнгэ сэбэрлэдэг ОВП-20 түхэлэй 3 машина, хоёр халаанда таһалгаряагүйгөөр хүдэлгэгдэнэ. Эдэ техникэ дүршэл ехэтэй механизаторнууд Николай Санжиевич Шагдуровта, Бадма Дымбренович Очировта, Цыренжап Васильевич Борисовта даалгагданхай юм. Тоог дээрэхи хүдэлмэри түргэдхэхэ хэрэгтэ Улаан-Үдын авиационно заводойхид ехэ туһаламжа үзүүлнэ.

Уланайхид зургаа мянган центнер һайн шанартай таряа гүрэндөө тушаажа, хоёр жэлэй түсэб дүүргээ.

— Бидэ энэ жэлдэ найма мянган центнерһээ доошо бэшэ үрэһэ хүрэнгын таряа сэбэрлэн хааха ёһотойбди, — гэжэ колхозой ахамад агроном Лугар Сангадиевич Батоpов хөөрэнэ. — Мүнөө складта оруулагдаһан таряагаа оньһожоруулагдаһан тусхай түхеэрэлгын хүсөөр һалхигуулан үлеэлгэнэбди. Ерэхэ жэлэй тарилгада һайн шанартай үрэһэ хүрэнгэтэй байхабди даа. Тоог дээрэхи хүдэлмэриие Владимир Шапаевич Чимитцыренов һайнаар ударидан ябуулна. Эндэхи бүхы техникын нэгэшье зогсолтогүйгөөр хүдэлгэгдэхэдэ механик Очир Бадмаевич Бадмаевай, электрик Николай Гармаевич Шатановай үүргэ ехэ.

Колхозой полевой станда таряа хуряалгада хабаадажа байһан хүн зоной байха гэр байра, столово, бани түхеэрэгдэнхэй, Хамтын байрануудта дулаан, сэбэр.

— Эндэ хүдэлжэ байһан зоной дунда ойлгуулалмжын, хүмүүжүүлгын хүдэлмэри саг үргэлжэ ябуулагдана. Хуряалгын үедэ партийна-комсомолой, арадай хиналтын бүлэгүүд эмхидхэгдэнхэй, — гэжэ колхозой парткомой секретарь Василий Санжиевич Бадмаев хэлэнэ. — Эдэнэр социалис мүрысөөнэй дүнгүүдые согсолходо, хуряалгын шанарые хаража үзэхэдэ хододоо хабаадалсадаг, өөрынгөө һанамжа дурадхалнуудые оруулдаг. Таряа хуряалгаяа хэдэхэн үдэрһөө дүүргэхэмнай. Энэ халуун хаһада хүн бүхэнэй хэһэн ажалые, социалис мүрысөөнэй дүнгүүдые согсолжо, үргэн нийтэдэ дамжуулхабди. Мүнөө таряа хуряалгаяа эмхитэйгээр түгэсэхын түлөө энэ хэрэгтэ хабаадажа байһан бүхы колхозниигууднай оролдожо байна.

С. РИНЧИНОВ.

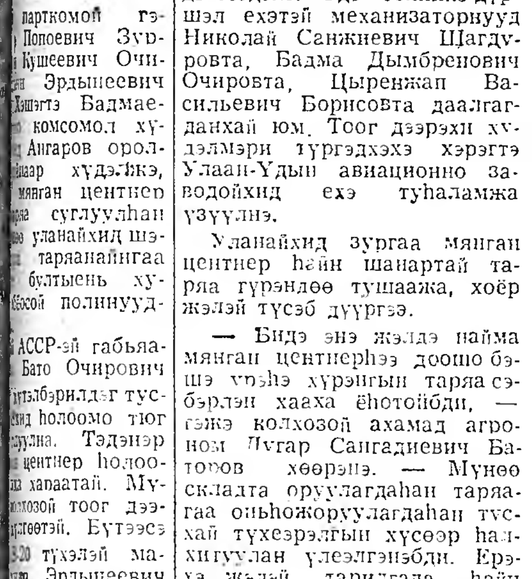

ЗУРАГУУД ДЭЭРЭ: 1. Алтан таряан адхарна. 2. Комбайнер Николай Ермепов, штурвальщик Владимир Тараскин. 3. Һолоомон тюг болгогдоно.

С. БАЛДУЕВАЙ фото.

ҺОЛООМОЁО СУГЛУУЛНА

Торинн совхозой таряашад ургаса хуряахынгаа хажуугаар поли дээрэхи һолоомоёо суглуулха хүдэлмэреэ үргэнөөр ябуулжа байна. Эдэнэр байгша ондо ниитын адууһа малда бүхыдөө 15 мянган центнер һолоомо бэлэдхэхэ зорилготой. Энэ шухала хүдэлмэридэ тусхай оньһожоруулагдамал звено табигданхай юм. Тус коллективые дүршэлтэй механизатор И. М. Поломошнов хүтэлбэрилдэг. Тэдэнэртэ һолоомые бухал болгодог түхеэрэлгэнүүд, түлхидэг тростой волокушанууд, хүсэд хүрэхөөр үгтэнхэй.

Малай байрануудһаа холо оршодог полинуудай һолоомые багсалаад, малшадта зөөжэ үгэнэ, дутын үбэлжөөнүүдтэнь һүри болгоод шэрэнэ. Мүнөө звеногой гэшүүд 508 гектар таряалан дээрэһээ 3600 центнер энэ хэрэгтэй тэжээл нөөсэлөөд байна. Эндэ механизаторнууд А. Г. Семенов, Н. К. Филиппов, П. И. Зайцев, В. А. Парфиненков, Ф. Л. Гилязов, У. Ш. Хаснутдинов гэгшэд һайнаар ажаллажа, үндэр дүнгүүдые түйлана.

Мүн лэ энэ ажахын малшад эдэ үдэрнүүдтэ зеленко бэлэдхэлгээ эршэдхэжэ байнхай.

М. ЖАМБАЛОВ.

ҺҮҮЛШЫН ГЕКТАРНУУД

Байгша ондо районоймнай ажалшад 24050 гектар талмайһаа ороохото ургамалнуудые, 260 гектар газарһаа хартаабха, 35 гектарһаа овощ хуряан абаха түсэбтэй һэн. Тиихэдэ ороохото ургамалнуудайнгаа дииилэнхи хубинень ажалай 20 үдэрэй туршада сабшан унагаажа, 26 үдэр соо тэрэнээ сохижо дүүргэхээр хараалһан байгаабди. Энэ харюусалгата даабаряа сүм дүүргэхын тула районоймнай ажахынууд 79 жатка болон 159 комбайн гүйсэд заһабарилжа, таряа хуряалгада ашаглахаар бэлдээ бэлэй.

Һүүлэй үдэрнүүдэй мэдээгээр район доторнай бүхыдөө 23 мянган шахуу гектар талмайда таряан сабшагдажа, 19 мянга үлүүтэй гектар талмайда ороохон сохигдоһон байгаа. Тиихэдэ гектар бүхэнһөө дундa зэргээр 10,5 центнер ороохо таряан абтана гэжэ тэмдэглэлтэй.

Таряа хуряалгын халуун хаһада яһала урагшатайгаар хүдэлһэн ажахынуудые нэрлэбэл, Чисааньн (директорынь И. Н. Рубцов), Могсохоной (директорынь А. Б. Бугатов) совхозууд болоно. Тус ажахынуудта таряа хуряалгын түсэбүүд дүүргэгдэбэ гэһэн баяртай мэдээсэл абтаба. Харин Загаһатын, Худанай совхозууд энэ талаар мууса хүдэлжэ, түсэбэйнгөө даабариин оройдоол 70—80 процентые дүүргээд байна гэжэ шаналан тэмдэглэхээр.

Таряа сохилгоор бараг ябажа байһан ажахынуудай тоодо оролсоһон «50 лет Октября» совхозойхид (директорынь В. Ц-Д. Дубшанов) түсэблэһэн ороохонойнгоо дииилэнхи хубинень сохинхой. Харин Ушхайтын совхоздо түсэбөөр хараалагдаһан таряанай 90 гаран процентынь сохигдоод байна.

Комбайнернуудай дунда таряа сохилгоор онсо шалгарһан хүнүүдые эндэ заабол нэрлэхээр гэжэ һанагдана. Октябриин 11-нэй дүнгөөр 5020 центнер ороохо сохёод байһан дүршэлтэй комбайнер Цыденжап Цынгеев («50 лет Октября» совхоз), 4106 центнер ороохо сохижо шалгарһан залуу механизатор Баир Раднаев (тэрэл ажахы) — эдэ хоёр бэрхэшүүл түрүүшүүлэй зэргэдэ дабшана.

Таряаланһаа тоог хүрэтэр ороохо зөөгшэдэй дунда мүн лэ түрүүшүүл тодоронхой. Эндэ дурсагдаһан ажахын шофер Цыден Жамсаранович Цыдыповэй нэрые онсолон дурдамаар. Тэрэ ГАЗ-53 түхэлэй машинаар 5300-гаад шахуу центнер ороохо тоог руу зөөһэн байха юм.

Мүнөө жэлдэ районоймнай 18 тракторно-таряан ажалай бригадануудай 13-ниинь коллективнэ подрядай гуримаар хүдэлнэ гэжэ заабол онсолхо хэрэгтэй гэжэ һанагдана. Тэрэ тоодо Могсохоной, Худанай, Чисааньн совхозуудай бүхы бригаданууд оролсоно гэээшэ. Үлэгшэ 5 бригада ипатовска гуримаар хүдэлдэг юм.

Бүхыдөө районоймнай ажахынуудта таряанай багаар сохигдоод байһаниинь сентябрь һарын түрүүшын хахадта бороогой ехэ ороһонһоо сэхэ дулдыдаа гээд хэлэлтэй. Энэл ушарһаа боложо, ажахынуудай таряа сохилгоео хожомдожо (сентябриин 21-һээ) захалһан байна бшуу. Энээнһээ уламжалан, таряа хуряалгаяа түргэн болзор соо эмхитэйгээр үнгэргэхэ зорилгоор районоймнай хүтэлбэрилэгшэд хэдэ хэдэн нэмэлтэ хэмжээ ябуулгануудые бэелүүлжэ байнхай. Тодорхойлбол, таряашалые болон тэдэнэй хүдэлжэ байһан агрегадуудые али бүхы хэрэгсэлнүүдээр хангалгые эрид һайжаруулха, үдын хоол барилгын үедэ комбайнуудые зогсоохогүйн тула ороохо сохилго дээрэ хүдэлжэ байһан комбайнернуудые туһамаршадтай болгохо, таряан ажалай бригаданuудай хоорондо социалис мүрысөө эмхидхэхэдээ, материальна болон моральна урмашуулгануудые зүбөөр хэрэглэхэ, тиихэдээ ажалай табан үдэр бүхэнэй болон бүхыдөө таряа хуряалгын болзорой дүнгүүдээр шалгарагшадые урмашуулха, поли дээрэ хүдэлэгшэдтэ тусхай салин түлэхэ гэхэ мэтын дүримүүдтэй тогтоол таряа хуряалгын урда тээ КПСС-эй Хэжэнгын райкомдо баталагдан абтаһан байха юм. Мүнөө таряа хуряалгын түгэсхэгдэжэ байха үедэнь, тус хэмжээнүүдэй хэды ехэ аша үрэтэй байһаниинь эли бодо харагдаадхиба. Таряа сохилгын һүүлшын үдэрнүүдэй дүнгүүд хараалагдаһанһаашье үлүү ехэ байна бшуу.

Тиихэдэ полинууд дээрэ үлэһэн һолоомоео гамтайгаар суглуулжа сомохо хэрэгтэ бага бэшэ анхаралаа хандуулжа байнхайбди. Харин хартаабха болон огородой ургамалнууд район доторнай сүм хуряагдаһаар ү н и н э й. Тэрэшэлэн үлэгшэ ороохото ургамалнуудаа һаяын үдэрнүүдтэ гээлтэ хоролтогүйгөөр хуряажа абахабди гэжэ хэлэхээр үндэһэ баримта манда бии гэээшэ.

Тиин районоймнай ажалшад КПСС-эй ЦК-гай майн (1982 он) болон удаадахи Пленумүүдэй шиидхэбэринүүдые гүйсэд бэелүүлхын түлөө шармайн оролдожо, ургаса хуряалгаяа түргэдхэжэ, гүрэндэ ороохо тушааха түсэбөө болзор соонь дүүргэхэ бэзэ гэжэ найдагдана.

А. ДАНЧИНОВ,
Хэжэнгын РАПО-гой түрүүлэгшэ.

ОРОНОЙ ТАРЯАЛАН ДЭЭРЭ

ПРИОЗЕРСК. (Ленинградска область). Ленинградска областиин совхозуудта түмһэтэ ургамалнуудые хуряалгада индустриальна арга технологи хэрэглэһэниинь намарай хуряалгын хүдэлмэриие горитойгоор түргэдхэхэ арга олгоһон байна. Эндэ бүхы хүшэр хүндэ хүдэлмэри оньһон түхеэрэлгэнүүдэй туһаламжаар дүүргэгдээ. Тиигэжэ эндэ шэмэтэ тэжээл хоёр дахин түргөөр бэлэдхэгдээ юм. Хуряалгын хүдэлмэриие сүм дүүргэһэн тухайгаа түрүү ажахынууд элидхэбэ.

РОВНО. Область дотороо бусадһаа түрүүлэн Гощанска районой хартаабха ургуулагшад хуряалгые дүүргэбэ. Гүрэндэ хартаабха худалдаха жэлэй даабари горитойгоор үлүүлэгдээ.

КПСС-эй XXV съездын нэрэмжэтэ совхозой дүй дүршэлые үргэнөөр нэбтэрүүлһэниинь амжалта түйлахадань туһа нэмэри болоо. Эндэ зохёогдоһон арга технологи сагай уларилай ямаршье эрхэ байдалда үндэр баян ургаса абахада туһалдаг байна. Ехэ ерээдүйтэй сортонуудай элитнэ үрэһэ хүрэнгөөр эртын болзорто тарилга хэгдэдэг юм.

БЕЛГОРОД. Саахарай свекло хуряалга дээрэ хүдэлмэреэ комплексноор эмхидхэһэнэй ашаар Белгородско ба Красногвардейскэ районуудай таряашад свекло худалдаха түсэбүүдые болзорһоонь урид дүүргээ юм. Свеклын плантацинуудай даалгагдаһан нарядгүйгөөр хүдэлдэг звенонууд үндэр баян ургаса ургуулаа. Жэшээлбэл, Белгородско районой ажахынуудта гектар бүриһөө дунда зэргээр 300 центнер шахуу свекло суглуулагдаа.

ЧЕБОКСАРЫ. Чувашай Батыревско район гүрэндэ түсэбһөө гадуур хартаабха худалдажа эхилээ. 60 мянган тонно шэлэгдэмэл хартаабха гүрэндэ тушаагдаад байна. Агротехникын эрилтэнүүдые нарииваар сахилга, «хоёрдохи хилээмэ» тарижа ургуулха оньһожоруулагдамал звенонуудай жэгдэ һайн хүдэлмэри районуудай ажахынуудта муу бэшэ ургаса абаха арга олгоо юм.

ГРОДНО. Областиин кооператорнууд Ленинградай ажаһуугшадта хартаабха эльгээхэ түсэбөө болзорһоонь урид түгэсхэбэ. Даабаряар хараалагдаһанай ёоор, 40 мянга шахуу тонно эрхим сортын хартаабха эльгээгдээ. Москва ба Молдави хартаабха эльгээхэ даабари баһал дүүргэгдээ.

Поли дээрэнээ хартаабха зөөдэг жолоошодой габшагай хүдэлмэриин ашаар энэ хэрэг түргэдхэгдэһэн байгаа. Нүүдэл ба стационарна 500 шахуу пунктнуудта хартаабха илгагдана. Областиин ажахынууд гектар бүриһөө 160 центнер хартаабха хуряажа, союзна жасада 100 мянга шахуу тонно хартаабха тушаагаад байна.

(ТАСС-ай корр.).

ҺҮНИИН ХАЛААНДА

Үдэшын боро хараанай үе. Анаагай совхозой Буламай отделениин таряалан дээрэ долоон комбайнай таряанай баалнуудые суглуулжа һүниин харанхые гэрэлтүүлэн ябаханиь холоһоо харагдана.

Халуун ажалай эршэтэйгээр, үндэр бүтээсэтэйгээр орьёлон бусалжа байханиь үльгэр жэшээ мэтэ һайхан! Энэ полиин үндэр ургасые, бүдүүн баалнуудые харахада урмашамаар даа. Мүнөө сохижо ябаһан таряалангай гектар бүриһөө 15 центнер ороохо таряан абтажа байна. Энэнь түсэбөөр хараалагдаһанда орходоо 6 центнерээр дээшээ болоно.

— Сэлмэг үдэрэй, мүшэтэ һүниин час бүхэниие хэрэглэн, таряагаа хадажа байнабди. Сагнайшье ошобо. Иигэһээр байтарнай октябрь һара гарашаба,— гээд отделениин механик Андрей Бадмаев хөөрөөгөө захална,—һүүлэй гурбан үдэрэй туршада һүниин 3—4 саг болотор унагааһан таряагаа хаданабди. Ургасамнайшье баян даа. Ажаллахадашье урматай,— гэнэ.

— Тэрүү тэрэ баруун захада Зоригтомнай комбайнаа зогсообо хэбэртэй. Бункерынь баһал дүүрээ ха,— гэжэ тракторно-таряан ажалай бригадын тоо бүридхэгшэ Бальжир Намдакович Базаров хэлээд, механигай хөөрөөе үргэлжэлүүлэн: Зоригто гээшэмнай хуушанай механизатор ябаһан, минии һайн нүхэр Аюровай хүбүүн юм. Мүнөө тэрэ Доржо ахатайгаа зэргэлэн ажаллаха зуураа, ахаһаа нэгэшье гээгдэнгүй ана-мана ябана. Тэрэ халаанайнгаа даабариие 120—130 процент дүүргэнэ, һайнаар лэ ажаллана даа,— гэбэ.

Энэ отделениин таряа хуряалга дээрэ аха дүү Доржо, Зоригто Аюровуудтай хамта Шойбон, Шойдон Мархюевууд, мүн лэ үндэр бүтээсэтэ ажалаараа шалгарна.

Сайнуудһаа таряа зөөлгэдэ хүдэлжэ байһан автомашинын жолоошод Александр Шкваря, Павел Филиппов, Содном Тыкшеев, Сергей Доржиев гэгшэд бэрхээр хүдэлнэ. Эдэнэрэй автомашинануудынь һайнаар түхеэрэгдэнхэй.

Тоог дээрэ асарагдаһан таряан оньһон техникын хүсөөр хатадхуулагдан, тэрэ дарыдаа сэбэрлэгдэнэ.

Мүнөө Буламай механизаторнууд ургуулһан таряанайнгаа нэгэшье хоолосые гээлтэ хоролтодо оруулангүйгөөр хадажа абаха зорилготой хүдэлжэ байна. 1185 гектар таряалангай ороохото ургамалнуудые саг болзортонь һайн шанартайгаар хуряаха гээшэ тэдэнэрэй мүнөөдэрэй гол зорилгонь болоно бшуу.

Г. БАДМАЕВ,
манай корр.

ШАГНАЛ

Ургажа ябаа залуу үетэниие һургаха, хүмүүжүүлхэ талаар туйлаһан амжалтануудайнь түлөө түрэһөөр 60 наһа гүйсэһэнтэйнь дашарамдуулан, Улаан-Үдын юрэнхы эрдэмэй 1-дэхи дунда һургуулиин директор Абрам Минеевич **Гершевичые** Буряадай АССР-эй Верховно Соведэй Президиумэй **Хүндэлэлэй грамотаар** шагнаба.

УЛААН-БААТАР. Телефоноор абтаба). Монголой Арадай Республикада СССР-эй үдэрнүүдэй үнгэргэгдэжэ эхилһээр, арбаад хоног болошобо. Хүнүүдэй сэдьхэл зүрхэндэ бүхөөр хадуугдаһан, баяр баясхаланта уулзалганууд эдэ үдэрнүүдтэ олоор үнгэргэгдөө. Монголой аймаг, сомон, һуурин бүхэндэ үнгэргэгдэжэ байһан хэмжээ ябуулгануудай дунда Советскэ Союзай эб найрамдалда уряалһан гадаадын политикые, мүн ажалай түрүү дүй дүршэлые нэбтэрүүлгэ гээшэ онсо шухала һуури эзэлнэ гээд тэмдэглэлтэй. Хэдэн зуун хүнэй хабаадалгатай суглаанууд, манифестацинууд Зүүн-Гобиин, Үбэр-Хангайн аймагуудта, Эрдэнэт хотодо үнгэргэгдөө. Тус суглаанууд дээрэ совет делегациин хүтэлбэрилэгшэ, Буряадай АССР-эй Верховно Соведэй Президиумэй Түрүүлэгшэ Б. С. Семенов, КПСС-эй Буряадай обкомой секретарь А. А. Бадиев, Буряадай АССР-эй Министрнүүдэй Соведэй Түрүүлэгшын Нэгэдэхи орлогшо А. С. Берещинов гэгшэд совет Буряад ороной экономикын хүгжэлтэ тухай, КПСС-эй XXVI

ХАМТЫН ЗОХЁОН БАЙГУУЛХЫ ХҮСЭН

МНР-тэ СССР-эй ҮДЭРНҮҮД ҮРГЭЛЖЭЛҺӨӨР

съездын түүхэтэ шиидхэбэринүүдые ажалшадай хүсэл зоригтойгоор бэелүүлжэ байһан тухай хөөрэжэ үгэһэн байна.

Эртэ үглөөнһөө үдэшэ орой болотор Улаан-Баатар хотодохи Совет эрдэмэй ба соёлой байшангай үүдэн үргэнөөр сэлигдэнхэй. Аха дүү ороной олон түмэн ажалшад «Буряадай АССР-эй экономико ба соёл» гэһэн выставкые һонирхон хаража, манай республикын ажабайдалтай дүтөөр танилсаа.

Тиихэдэ Буряадай уран бэлигтэнэй концертнүүд мүн лэ харагшадай халуун анхаралые татажа байна. «Байгал» ансамблиинхид энэ сэсэн һүүлэй һүнинхоолтоо 11 концерт харуулжа үрдөө. Тэрэ тоодо 3 концерт Зүүн Гобиин аймагай ажалшадта харуулба. Харин Буряадай Ленинэй орденто оперо болон баледэй академическэ театрайхид өөһэдынгөө нүхэд — монгол артистнартай суг хэдэн оперо болон баледүүдтэ хабаадажа, бэлиг шадабаряа харуулаа. Тэрэшэлэн «Ард» кинотеатрай байшан соо Буряад орон тухай фильмүүд харуулагдажа, бүхыдөө 7 мянга гаран харагшад эндэ хужарлаһан байна.

Октябриин 11-нэй үдэшэ МНР-тэ үнгэргэгдэжэ байгаа СССР-эй үдэрнүүдтэ хабададгдаһан уулзалга эмхидхэгдэбэ. Тус уулзалга дээрэ МНРП-ын ЦК-гай Политбюрогой гэшүүн, МНРП-гэй Улаан-Баатарай горкомой нэгэдэхи секретарь, Монгол-совет хани барисаанай бүлгэмэй Түбэй Соведэй Түрүүлэгшын орлогшо нүхэр Алтангэрэл, Буряадай АССР-эй Верховно Соведэй Президиумэй Түрүүлэгшэ, Монгол-совет хани барисаанай бүлгэмэй Буряадай отделениин түрүүлэгшэ Б. С. Семенов амаршалгын үгэнүүдые эндэ хэлэһэн байна.

Буряадай гүрэнэй филармониин «Байгал» гэжэ дуу, хатарай ансамблиинхид, мүн Буряадай гүрэнэй Ленинэй орденто оперо болон балетэй академическа театрай бүлэг артистнар манай талаар хани барисаанай, соёлой талаар үргэн ехэ харилсаае саашадань бэхижүүлхэ хэрэгтэ горитойхон хүсэтые оруулалсаһанайнгаа түлөө Монголой Арадай Республикын Министрнүүдэй Соведэй Хүндэлэлэй грамотаар шагнагдаһан байна. Харин энэ уулзалга дээрэ тус хүндэтэ шагнал эдэ зохёохы коллективүүдэй түлөөлэгшэдтэ нэрьемэ альга ташалган доро барюулагдаа. Мүн энэ уулзалгын үедэ Буряадай искусство болон литературын бусад түлөөлэгшэдтэ Монгол-совет хани барисаанай бүлгэмэй Түбэй Соведэй Хүндэлэлэй тэмдэгүүд барюулагдаа.

СССР-һээ МНР-тэ байдаг элшэн сайд С. П. Павлов энэ уулзалга дээрэ үгэ хэлэхэдээ, хоёр ороной хоорондохи хани барисаанай, харилсаа холбооной хэрэгые хүгжөөн бэхижүүлгэдэ Совет Буряадай ажалшадай, тэрэ тоодо уран бэлигтэнэй оруулһан хубитые үндэрөөр сэгнэбэ.

Буряадай АССР-эй коммунис байгуулалтада туйлагдаһан амжалтануудые жэшээ болгон эмхидхэгдэһэн СССР-эй үдэрнүүд МНР-тэ үргэлжэлһөөр.

...АЛА АСУУДАЛНУУД ЗҮБШЭН ХЭЛСЭГДЭБЭ

...Верховно Соведэй Президиумэй ээлжээтэ ...октябриин 11-... КПСС-эй ЦК-гай (1983 он) Пленумэй шиидхэбэринүүдэй ... [illegible] ...Хани бари-

саанай, харилсаа холбооной, социалис интернационализмын үзэл бодолтойгоор ажалшадые хүмүүжүүлгые һайжаруулхыень, нютагай болон национальна онсо шэнжэнүүдые харада ябаа экономическа болон социальна [illegible] ...Федерациин арадай депутадуудай Советүүдтэ дурадгаба.

Эрхэтэдэй үгөөрөө болон бэшэгээр хандаһан хандалгануудые хаража үзэхэ талаар СССР-эй Хэлхээ холбооной министерствын хүдэлмэри заседани дээрэ зүбшэн хэлсэгдэбэ.

Судай хэрэгые эрхилхэ, мүн бусад асуудалнуудые хаража үзэхэ талаар республикын Верховно Судай хүдэлмэриие РСФСР-эй Верховно Советэй Президиум [illegible]

(ТАСС).

КПСС-эй ЦК-гай ИЮНИИН (1983 он) ПЛЕНУМЭЙ ШИИДХЭБЭРИНҮҮДЫЕ БЭЕЛҮҮЛХЫН ТҮЛӨӨ

ҮНЭН ҮГЫН ХҮСЭН ЕХЭ

КПСС-эй ЦК-гай июниин (1983 он) Пленум партиин ябуулжа байһан үзэл сурталай, ниитэ-политическэ хүдэлмэриин хойшолуулашагүй асуудалнуудые зүбшэн хэлсэхэдээ, литература болон искусствын ажал ябуулагшад мүнөө үеын үзэл сурталай тэмсэлшэдэй түрүү зэргэдэ байха зэргэтэй гэжэ онсолон тэмдэглэһэн байна.

Буряадай уран зохёолшод энэ харюусалгаяа һайн мэдэрнэ гэжэ манай Холбоондо һая болоһон партийна нээмэл суглаан үшөө дахин гэршэлэн харуулаа. Партиин ЦК-гай июниин Пленумэй дүнгүүдые зүбшэн хэлсэхэдээ, бидэ өөһэдынгөө зорилгонуудта ехэхэн анхаралаа хандуулһан байнабди.

Уран зохёолшын зэбсэг — уран үгэ, бүтээһэн ехэ ажалынь — тэрэнэй зохёол, хэблүүлһэн ном гээшэ aаб даа. Энэ талаар манай зохёолшод гар хооһон һуунагүй. Май һарада Москвада болоһон Буряадай литература болон искусствын үдэрнүүдтэ бэлдэжэ байха үедөө бидэ республикынгаа зохёолшодой һүүлэй арбан жэл соо (1973—1983 онуудта) Москвада, Улаан-Үдэдэ мүн бэшэ газарнуудта хэблүүлһэн номуудай тоо бүридхэжэ үзэһэн байнабди. Иигэжэ эблүүлжэ, «альган дээрээ асаржа» харахада, баясамаар дүн гаража ерэбэ. СССР-эй Уран зохёолшодой холбооной гэшүүд болоһон нүхэднай Улаан-Үдэдэ 189 ном, Москвагай хэблэлнүүдээр 77 ном гаргуулһан байна. Тиихэдэ залуу уран зохёолшодой бэшэһэн 74 ном Буряадай номой хэблэлээр гараа. Эндэ хамтын согсолборинуудые, театрнуудта табигдаһан хэдэн арбаад зүжэгүүдые, хари гүрэнүүдтэ болон ороной союзна, автономито республикануудта оршуулагдажа гараһан номуудые нэмэхэ хэрэгтэй. Олонациональна түрэл оронойнгоо али нэгэн арадай, мүн хариин хэлэн дээрэ манай зохёолшодой номуудай оршуулагдажа байһан ушар тэдэнэй хубиин амжалта болохоһоо гадна, бултанаймнай яаха аргагүй баяр болоно бшуу. Сагһаа эртүүр наһа бараһан манай ород нүхэр Исай Калашниковай «Шуһата зэбүүн үе саг» гэһэн романай ородоор Москвада болон Улаан-Үдэдэ гурба дахин гарабашье һаань, тэрэниие оложо уншахаяа бэдэржэ байгшадай бүри олон байһанда атаархан баясанабди. Тиихэдэ һая эстон хэлэн дээрэ хэблэгдээд байхадань, үшөө ондоо хэлэнүүд дээрэ оршуулагдажа байгаа ёһотой гэжэ тухайлнабди. А. Бальбуровай «Сагаан һара», В. Митыповэй «Мамонтенок Фуф» гэжэ хүүгэдтэ зорюулагдаһан ном украин, эстон хэлэнүүд дээрэ, Ц-Ж. Жимбиевэй романууд поляк, татар, хальмаг хэлэнүүд дээрэ гаранхай.

Шүлэг оршуулхада хүндэшье һаа, хилэ дабахадаа дуун шэнги түргэн байдаг. Н. Дамдиновай, Д. Жалсараевай, Д. Улзытуевай, А. Бадаевай, В. Петоновой болон бусад поэдүүдэй шүлэгүүд элдэб хэлэн дээрэ ханхинажа, эб найрамдалай «Сагаан далитай гүлэбхаа» болон «элиһэн» байха.

Оршуулга хадаа хани барисаанай бата бэхи хүүргэ гэжэ зүб лэ ойлгонобди. Бидэ, жэшээнь, Ч. Лодойдамбын «Тунгалаг Тамир» гэжэ уран хурса роман буряадаараа уншахадаа, монгол арадай ажабайдал, һаруул һайхан ерээдүйнгөө түлөө тэрэнэй зоримгойгоор ябуулһан тэмсэл гүнзэгыгөөр ойлгожо абаа һэмди. Тиихэдэ монголшууд Х. Намсараевай, Ж. Тумуновай, Д. Батожабайн, Б. Мунгоновой, Ц. Галановай зохёолнуудһаа һабагшалан буряад арадай ажабайдалтай дүтөөр танилсаа гээшэ бээз. Энэ мэтээр буряад зохёолшодой багахан шүлэгшье, томо романшье ондоо хэлэн дээрэ гарахадаа уран соёлой ниитэ хүгжэлтэдэ нэмэри боложо үгэнэ бэшэ гү гэжэ дотороо баясахаар. Теэд уран зохёол гээшэ хүнэй һанаашаар бэлэхэнээр бүтэшэдэггүй, орёо хүндэ ажал гэжэ мэдээжэ. Тэрэл суурхаһан «Шуһата зэбүүн үе саг» гэжэ роман бэшэхын тула И. Калашников арбаад шахуу жэлээ бараа һэмнай. Хэрбээ түүхын материал дээрэ үндэһэлжэ зохёол бэшэхэдээ, архивта нилээн һууха баатай бологдодог гээшэ һаань, мүнөө үеын байдал, сагай эршэтэ дабшаса харуулха һэдэбтэй болобол, бэшэхэ юумэеэ нюдөөрөө хараха, ажабайдал, ажал хүдэлмэриин харилсаа нарибшалан шэнжэлхэ ушартай. Тиимэһээ Б. Мунгонов Сэлэнгын Юрөө нютагаар олон удаа ябажа, «Баян зүрхэн» гэжэ роман бэшээ бэлэй. Б. Ябжанов Түнхэнэй ажахынуудаар баһа яһалал ябажа малшад, гаряашадтай, хүдөө ажахын мэргэжэлтэд болон хүтэлбэрилэгшэдтэй һайсал хөөрэлдэжэ, мүнөө хэблэлһээ гаража байһан «Зоной хэшэг» гэжэ роман зохёогоо. К. Балковой байгаали хүн хоёрой хоорондын харилсаа харуулха гэһэн зорилгодоо үнэн сэхэ байһаниинь өөрынгөө үрэ дүн үгэжэ байдаг.

Ажабайдалай эрьюулгэ соогуур «урдалсажа», гол һабагшыень олохо гэһэн М. Горькиин захяа хододоо хүсэндөө байха бшуу. Энээндэ партимнай зохёолшодой анхарал саг үргэлжэ хандуулһаар.

«Коммунизм байгуулгын бодото ажал хэрэгүүдтэй литературно-уран һайханай журналнуудай холбоон тухай» КПСС-эй ЦК-гай тогтоол гаража, энэ асуудалаар «Байгал» журналай редакциин хүдэлмэриие КПСС-эй обкомой бюрогой зүблөөн дээрэ хаража үзэһэниинь манай партийна организациин саашанхи ажал ябуулгада тон туһатай байба. Мүнөө партийна эрилтэдэ харюусажа бирахагүй, идейнэ удхынгаа, уран найруулгынгаа талаар һула зохёолнууд тэндэ сэхэ нэрлэгдэһэн байна. Тиихэдэ литературын мүнөө үеын хүгжэлтэдэ литературно-уран һайханай шүүмжэлэл бодото нүлөө үзүүлнэгүй гэжэ зүб тэмдэглэгдээ. Нээрээшье, хэн нэгэн, уран зохёолшын али талаараа хүсэтэй, урагшатай байһыень, ямар дутуу дундануудтай гү, али зохёолойнь юугээрээ һулашаг байһые сэхэ заһан аша үрэтэй, үнэншэмэ хурса статья, рецензинүүд хомор гарана, даб гэбэл хэндээшье хэрэггүй магталган болохоёо һанадаг. Энэ талаар Уран зохёолшодой холбооной дэргэдэхи шүүмжэлэлэй секци, «Байгал» журналай шүүмжэлэлэй таһаг, газетэнүүдэй редакцинууд дааман ехэ хүдэлмэри хэхэ зэргэтэй. Бидэ өөһэдынгөө зүгһөө эдээн тушаа бодомжолжо, оншыень бэдэржэ, хэмжээ, түсэб хараалжа байнабди.

Үзэл сурталай талаар улад зониие хүмүүжүүлхэ хэрэгтэ уран зохёолшод ганса номууд гү, али дуу, зүжэгөөрөө хабаадалсаха бэшэ, мүн «улаан нюураараа» үргэн олон уншагшадтаяа уулзажа, уран үгөөрөө тэдэнэй гүн сэдьхэлдэ урма баяр бадарааха ёһотой. Илангаяа хүн зоной хүдэлжэ байһан халуун цех соо, сабшалан, таряалан дээрэ, малшадай зуһалан, үбэлжөөндэ хүрэхэдэ, уран зохёолшодо өөртэньшье аятай зохид байна. Ниитын малай үбэлжэлгын үедэ бүлэг зохёолшод Сэлэнгын, июнь һарада — Түнхэнэй районуудаар ябаа. Үбһэ хуряалгын халуун хаһа соогуур Хэжэнгын болон Зэдын районуудаар ябабабди. Хүдөө нютагаймнай ажалшад түрэл буряад уран зохёолоороо хэр һонирхоноб, уран зохёолшын үгэ хэды шэнээн сэнтэй байнаб гэжэ эдэ ябадалнууд дээрэһээ тодоор элирнэ.

Жэшээлхэдэ, Хэжэнгэдэ Георгий Дашабыловай Могсохоной совхозой Улааха Аралай фермын һаалишадта гү, али «50 лет Октября» совхозой эхэнэрнүүдэй тракторна бригадада шог шүлэгүүдээ, «Худан гол» гэжэ дуунайнгаа үгэнүүдые уншахадань хуу мэдээд байба. Тиигэбэшье автораай өөрөө ерээд уншажа байхада, баяртай хүхюутэйгээр угтаа. Даша-Дэмбрэл Дугаровай «Хара булган» гэжэ повестиингоо хэһэг уншахадань һонирхоһон хүнүүд олон байгаа һэн. Зэдээр ябахадаа Соросто нютагай үбһэшэдтэшье, Хүндэлэн-Нөмтын һаалишадташье, Алцагай тоо бүридхэгшэдтэшье Ардан Ангархаевай мүнөө үеын уран зохёолой, мүн философиин, физикын эрдэмэй орёо ойлгосонуудые тайлбарилан байжа хөөрэхэдэнь, булта һонирхожо ,гүйсэд ойлгожо байгаа һэн. Энэ жэшээнүүд мүнөөнэй уншагшадай хэды шэнээн ургаһые гэршэлнэ. Зохёолшон хүнэй урда табигдаха эрилтые хэды шэнээн хүшэр боложо байһые харуулна ха юм. Номой һайндэрнүүд, уншагшадай конференцинүүд, поэзиин үдэшэнүүд хэгдэһээр, хэгдэжэшье байха. Августын һүүл багта Н. Дамдинов, Б. Петонов хоёр Хориин багшанартай һонин уулзалга үнгэргөө. Улаан-Үдэдэ болоһон номой һайндэртэ 6 зохёолшод байлсажа, шэнэ шүлэгүүдээ уншахаһаа гадна, хэдэн зуугаад номуудта гар табижа, худалдан абагшадта һонин дурасхаал үлөөгөө.

Республикынгаа бусад город тосхонуудта болохо номой иимэ һайндэрнүүдтэ заабол хабаадалсаха байнабди. Мүнөө ургаса хуряалгын халуун хаһа соогуур зохёолшоднай хээрын стан, орооһоной тоогууд тээшэ харгылха ёһотой гэжэ ойлгонобди. «Байгал» журналай хүдэлмэрилэгшэд шефтээ абаһан Загарайн районой «Гигант» колхоздо заабол хүрэхэ. Тиихэдэ нэгэ бүлэг зохёолшод Улаан-Үдын хүдөөгэй районой Тарбагатай нютагаар зорижо гараха байна.

Иимэ аяншалганууд сооһоо шэнэ шүлэг дуунууд, баримтата повесть, очеркнууд түрэхэ аалам. Гэхэ зуура мүнөө үеын бодото геройнуудые, тэдэнэй ажал болон ажаһуудал, юрэ мүнөөнэй хүдөө нютагай ажалшадай гү, али хүдэлмэришэн ангиин социальна дүрэ шарай харуулһан баримтата зохёолнуудые бэшэхэ даабаритай командировкодо уран зохёолшодоо үе-үе болоод лэ эльгээдэг заншалтайбди. Иимэ командировконуудай үрэ дүн гэхэдэ, Мэлс Самбуевай «Алтан одоной гэрэл» гэжэ поэмэ, Солбон Ангабаевай ажалай геройнууд тухай очеркнуудай номууд, Ким Балковай «Правда» газетэдэ гараһан БАМ тухай очерк болон бусад болоно ха юм. Харгыдаа хараһан үзэһэнөө тэмдэглэжэ ябаха, һүүлдэнь статьяшье, зураглал, очеркшье һаань бэшээд байха һайн жэшээ манай ахамад зохёолшо Цокто Номтоев харуулдаг юм.

Эндэ үзэл сурталай, ниитэ-политическэ хүдэлмэридэ хабаадалсажа, байһан уран зохёолшодой бүхы ажал хэрэгүүдые дурдабагүйбди. Юуб гэхэдэ, ямар нэгэн ниитын даабари дүүргэдэггүй зохёолшод хомор гээшэ.

Юрэдөө, уран зохёолшын үгэ сэнтэй. Үүргэ, уялгань угаа ехэ. Улад зонойнгоо урда сэдьхэлэй һайхан үгэ хэлэхэһээ эхилээд, урма зориг бадараама гүнзэгы удхатай, ута наһатай номуудые бэшэхэ хүрэтэр хэхэ ажал, һэдэлгэ, харюусалгань нээрээшье ехэ aаб даа. Энэмнай ганса хубиин хэрэг бэшэ гэжэ ойлгонобди. Урдамнай үе сагай шанга эрилтэ табигданхай. Буряадай зохёолшод партиингаа шиидхэбэричүүдые ажал ябуулгынгаа гол хараа шэглэл болгожо абанхай.

Л. ТАПХАЕВ,
Уран зохёолшодой холбооной партийна организациин секретарь.

Универсальна станок, машина болон механизмуудые үргэнөөр нэбтэрүүлжэ, үйлэдбэриин гол процессүүдые оньһожоруулха хүдэлмэри дэлисэтэйгээр манай орон дотор эхилэгдэн ябуулагдана.

Энэ хэрэгтэ Ленинград хотын Я. М. Свердловой нэрэмжэтэ станок бүтээлгын нэгэдэлэй мэргэжэлтэд ехэхэн хубияа оруулжа байдаг юм. Имагтал байгша ондо түс фирмын хабсаралгын стендүүд дээрэ онсо өөрсэ шэнжэтэй, үйлэдбэриин ямаршье эрхэ байдалда үндэр аша үрэтэнгөөр хүдэлдэг шэнэ агрегат болон станогууд харуулагдажа, инженернүүдэй зүгһөө һайн сэгнэлтэдэ хүртөө.

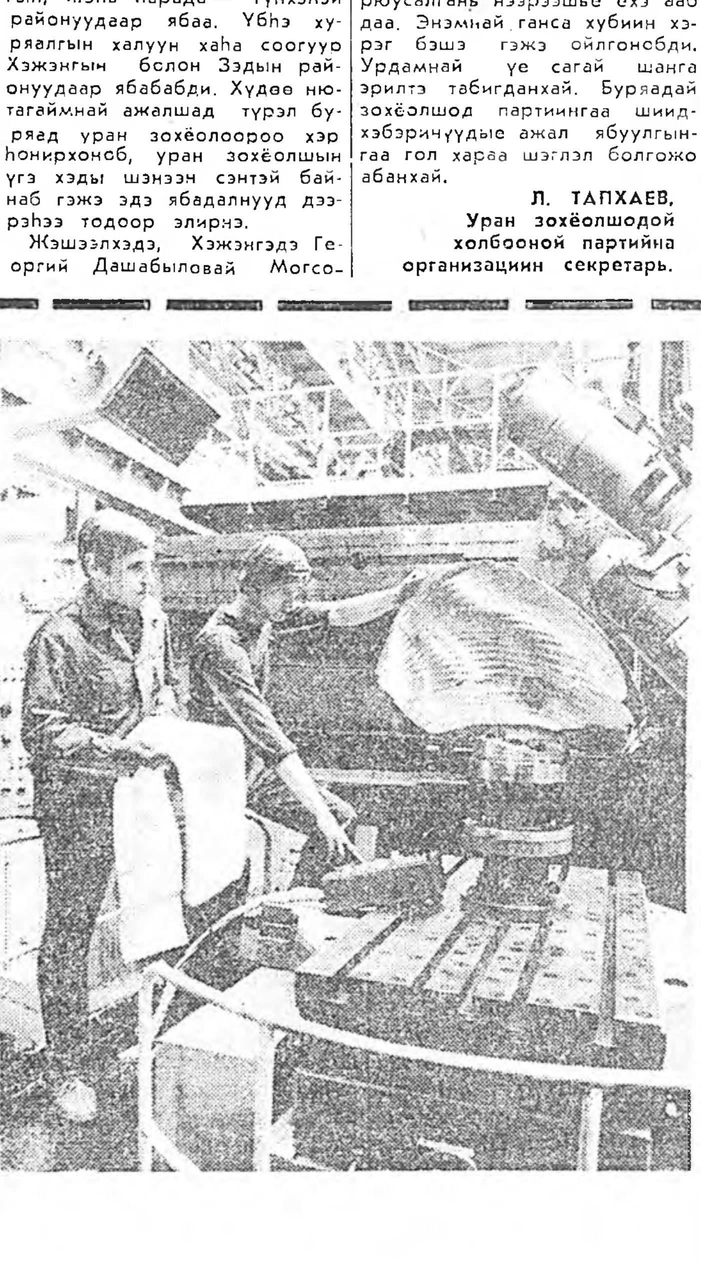

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: шэнэ түхэлэй үрэмдэдэг, мүлидэг станогые электрик Борис Сорокин ба слесарь-хабсаргагша Юрий Егоров гэгшэд шалгажа байна. Энэ станок дээрэ айхабтар томо хэмжээнэй орёо хэлбэритэй детальнууд гол түлэб бүтээгдэхэ юм.

ТАСС-ай фотохронико.

ПРОПАГАНДИСТНУУДАЙ ҺУРАЛСАЛ

Партиин обкомой Политическэ гэгээрэлэй байшан «КПСС-эй дотоодын ба гадаадын политикын гол шухала асуудалнууд» гэһэн курса заадаг пропагандистнуудай хоёр неделиин республиканска семинар үнгэргэбэ. Тэрэнэй хүдэлмэридэ КПСС-эй обкомой, Госпланай харюусалгата хүдэлмэрилэгшэд, дээдэ һургуулиин багшанар хабаадаа.

КПСС-эй обкомой хүдөө ажахын таһагые даагша Б. Н. Николаев «Хүдөө ажахые хүгжөөхэ талаар партиин ЦК-гай майн (1982 он) Пленумэй шиидхэбэринүүдые республикын колхоз, совхозуудта бэелүүлжэ байһан тухай», партиин обкомой пропаганда ба агитациин таһагые даагшын орлогшо В. Л. Кургузов «КПСС-эй ЦК-гай июниин (1983 он) Пленумэй шиидхэбэринүүд — ажалшадые коммунис ёһоор хүмүүжүүлгын дайшалхы программа», партиин обкомой лектор Д.-Н. Ц. Шойнепов «КПСС-эй XXVI съезд дэлхэйн социалис оронуудай хүгжэлтын гол шухала асуудалнууд. Социализмын оронуудтай хани барисаа болон харилсаа холбоогоо бэхижүүлхэ талаар КПСС-эй хараа шэглэл», Буряадай багшанарай институдай научна коммунизмын кафедрые даагша, философиин эрдэмэй кандидат Д. Д. Очиров «Партиин XXVI съезд болон эб найрамдалай программые хүгжөөлгэ. Эб найрамдалые бэхижүүлхэ, шахардуу байдалые улам һуларуулха, буу зэбсэгүүдые үрдилдэн бүтээлгые хизаарлаха талаар КПСС-эй хараа шэглэл» гэһэн темэнүүдээр элидхэлнүүдые хэбэ.

Тиихэдэ республикын Госпланай таһагай начальник Н. Н. Лоскутов КПСС-эй ЦК-гай июниин (1983 он) Пленумэй шиидхэбэринүүдтэй зохилдуулан, ажалай бүтээсые саашадань дээшэлүүлхэ тухай, СССР-эй Наукануудай академиин Сибириин отделениин Буряадай филиалай Геологиин институдай лабораториие даагша, геолого-минералогическа эрдэмэй доктор Д. И. Царев XI, XII табан жэлнүүдтэ Буряадай АССР-эй үйлэдбэрилгын хүсэнүүдые хүгжөөлгэ тухай хөөрэжэ үгөө.

Багшанарай институдай философиин кафедрые даагша, философиин эрдэмэй доктор В. И. Затеевэй лекци семинарта хабаадагшадые һонирхуулба. Багшанарай институдай п р о р е к т о р И. Н. Осинскиин хөөрөөн «КПСС-эй XXVI съезд хүгжэнги империализмын үедэхи социальна хүгжэлтэ тухай» гэһэн темэдэ зорюулагдаа.

Бусад темэнүүдээр Зүүн Сибириин технологическа институдай багшанар: политэкономиин кафедрые даагша, экономическа эрдэмэй кандидат Д. Д. Манзанова, философиин эрдэмэй кандидат Е. А. Голубев, түүхын эрдэмэй кандидат Н. А. Анпилогов, политэкономиин кафедрын ахалагша багша, экономическа эрдэмэй кандидат Б. Б. Цыбикова, доцент, философиин эрдэмэй кандидат В. С. Ханташкеев гэгшэд үгэ хэлэбэ.

Багшанарай институдай доцентнүүд, педагогикын эр-

Совет орон дотор

ТҮМЭР ЗАМШАДАЙ ТУРШАЛГА

ЦЕЛИНОГРАД. Эндэхи түмэр замай ажалшад ехэ ашаатай поезднуудые ябуулха талаар туршалга үнгэргөө. Ф. Ратушнын ба Л. Серебряковой локомотивна бригаданууд 15 мянгаһаа дээшэ тонно шэгнүүртэй Экибастузай нүүрһэтэй составые Тобол станцида жолоодожо асараа юм.

Хоёр хахад шахуу километр ута состав графигһаа нэгэ часаар урид, хүрэхэ станцидаа ерээд байгаа.

— Локомотивна бригаданууда нэгэ доро һайн хүдэлмэри эхээндэ туһа нэмэри болоо юм, — гэжэ Ф. Ратушный хэлэнэ. Хоёр электровозые жолоодоһон түрүүшын бригадатай составай һүүлдэнь ябаһан «түлхидэг» электровозэй бригада жэгдээр хүдэлһэн байгаа. Диспетчернүүдэй оролдосотой һайнаар хүдэлһэнэй ашаар ехэ ашаатай поезд слонхи станцинуудта зогсонгүй үнгэрөө.

Энэ туршалгада бэлэдхэлэй үедэ харгын бүхы албануудай хүдэлмэри нарижуулан һайжаруулагдаһан байгаа юм. Түрүүндэ 4 мянган тонно хүрэтэр ашаатай поезднууд ябадаг һэн. Тиин энэ табан жэлдэ түмэр замшад составуудай шэгнүүрые 11 мянган тоннодо хүргэһэн байгаа. Заһабарилагшад, диспетчернүүд ниитэ нэгэн графигаар хүдэлдэг болоо.

— Ехэ ашаатай составуудые ябуулха талаар амжалтатайгаар үнгэргэгдэһэн туршалга түмэр замай хүсэ шадалые дээшэлүүлхэ шэнэ арга нүхэсэл олгобо — гэжэ түмэр замай албанай начальник К. Родин хэлээ. Тиигэжэ 6 локомотивна бригада нэмэжэ сүлөөлэгдөө, хэдэн мянган киловатт-час электрын элшэ хүсэн алмагдана. Тэрээнһээ гадна электровозууд проектээр хараалагдаһан хүсөөрөө хүдэлгэгдэнэ.

Энэ жэлдэ Целинэ түмэр замаар үшөө ехэ ашаатай составуудые ябуулхаар хараална.

ЖЭЛЭЙ ДҮРБЭН САГТА ХҮДЭЛХЭ БОЛОБО

ОДЕССЭ. Хара далай дээрэхи хүдэлмэришэдэй элүүржүүлгын ехэ эмхи—Одессын түмэр замай санатори-профилактори жэлэй дүрбэн сагта хүдэлхэ болобо.

—Зарим хүдэлмэришэд зундаа амаралтада гаража шададаггүй,—гэжэ эндэхи облсовпрофой түрүүлэгшэ А. Гурский хэлэнэ. — Энээниие харгада абажа, областиин предприятинуудай профсоюзай комитедүүд жэлэй ямаршье сагта хүдэлмэришэдтэ амарха ба аргалуулха арга олгохо гэжэ оролдоно. Энээнэй тулада урдань гансал зундаа хүдэлдэг байһан элүүржүүлгын эмхинүүд шэнээр түхеэрэгдэнэ. Бассейнүүд, спортивна комплекснууд баригдана. 1990 он хүрэтэр хараалагдаһан комплексно түсэбэй ёһоор хүдэлмэри ябуулагдана. Социальна страхованиин жасаһаа энэ зорилгоор 1,5 миллион түхэриг гаргашалагдаа юм.

АЖАЛАЙ ГАБЬЯАГААР ТУЙЛАГДАҺАН АМЖАЛТА

ТОМСК. Томско областиин ажахынуудай малшад һаалиин малай ашаг шэмые дээшэлүүлхэ талаар Сибирь дотороо эгээл үндэр дүн туйлаба. Зоркальцевско, Вершининскэ, Лоботерско промышленна комплекснуудай операторнууд түс тустаа үнеэн бүриһөө гурбан мянган килограмм һү жэлэй эхинһээ хойшо һаагаа.

Бэлшээриин хаһые шадамар бэрхээр хэрэглэһэнэйнь ашаар иимэ амжалта туйлагдаа. Малай бүхы зуһалангуудта үнеэдые һааха түхеэрэлгэнүүд, һү хадагалха амһартанууд тодхогдоһон байгаа.

Үбэлэй һаранuудташье эндэхи малшад ниитын малай ашаг шэмые доошолуулхагүй гэжэ шиидэнхэй. Заһажа шэнэлэгдэһэн байрануудта малаа оруулаа. Шэмэтэ ба бүдүүн тэжээлэй найдамтай нөөсэ байгуулагдаа, тэжээлэй 130 шэнэ цех баригдаа юм.

Эндэхи ажахынуудта малай үбэлжэлгые жэшээтэ һайнаар үнгэргэхын түлөө мүрысөөн дэлгэрэнхэй.

(ТАСС).

МҮРЫСӨӨНЭЙ ТҮРҮҮ ЗЭРГЭДЭ

ҺАЙХАН СЭДЬХЭЛТЭЙ УДАРИДАГША

«...Бригадна гуримаар хүдэлмэри эмхидхэхэ, энэ онол аргые нэбтэрүүлгын асуудалнууд КПСС-эй горкомой, райкомуудай, парткомууд болон партийна организацинуудай анхарал доро саг үргэлжэ байдаг болоо, — гээд, элидхэлшэ үгэеэ үргэлжэлүүлхэ зуураа, хэдэн олон шухала асуудалнуудта тогтобо. Тиигээд саашань шэнэ аргаар хүдэлжэ байһан ажалша коллективүүдые дурдажа, суглараашадые бүришье ехээр һонирхуулба.

— Һүүлэй үедэ энэ гуримда үшөө 563 бригада ороод, эрхим һайн үрэ дүнгүүдые туйлажа захалаа. Тэдэнэй тоодо нэн түрүүн «Теплоприбор» заводой токарьнуудай бригадир, КПСС-эй городской комитедэй гэшүүн Константин Игнатьевич Матвеевэй болон бусад коммунистнуудай хүтэлэрилдэг коллективүүд ороно... Эдэнэр бултадаа нарин шанга журамай үндэр бүтээсэтэ ажалай ёһотой жэшээ харуулна...»

Иимэ сэгнэлтэ нүхэр Матвеевэй ажал ябуулгада нёдондо жэл болоһон партиин Улаан-Үдын городской комитедэй ээлжээтэ пленум дээрэ «КПСС-эй XXVI съездын шиидхэбэринүүдтэй зохилдуулан, ажалаа бригадна гуримаар эмхидхэлгые саашадань хүгжөөхэ талаар городой предприятинууд болон барилгын эмхинүүдэй партийна организацинуудай бэелүүлхэ зорилгонууд тухай» гэһэн асуудалай зүбшэн хэлсэгдэхэдэ үгтэһэн юм. Эгээл тиихэдэ, солото бригадир удангүй өөрөө ендэр дээрэ гаража, ажал хүдэлмэриингөө дүй дүршэл тухай тобшохонооршье һаа, тоб байса тайлбарилан харуулаа бэлэй. Тэрэнэй удха түгэлдэр, тодо һонор үгые шагнаад байхадаа, эрхэ бэшэ уулзажа, ажабайдал тухайнь хөөрэлдэхэ бодол түрэһэн хүм. Константин Игнатьевич зүгөөргүй даруухан абари зантай, үгэ бүхэнөө ехэтэ шүүжэ, саагуур бодомжолжо хэлэдэг хүн байһаа.

—Ажалайнгаа бүтээсые бар хүсэ ехээр хэрэглэһэнэй аша туһаар бэшэ, харин оньһожоруулга, түрүү дүй дүршэл нэбтэрүүлһэндээ дээшэлүүлжэ байнабди,—гэбэ. — Олохон түхеэрэлгэнүүднай һэльбэгдээ. Зүгөөр техникэ техникэрээ юм аабза. Эндэ хүнэй оюун ухаан, сэбэр һайхан һэшхэлынь айхабтар ехэ удха шанартай... Ходо һуралсажа, мэргэжэл шадабаряа дээшэлүүлжэ байгаагүй һаа, заатагүй ахигдахаш, гээгдэхэш...

Одоол эдэ үгэнүүдые дуулаад байхада, нүхэр Матвеевэй үнэн зүрхэнһөө оролдожо, хамаг бүхы һэшхэлээрээ хүдэлдэг байһаниинь ойлгосотой һэн. Энэмнай түрэл заводойнгоо богоһо алхажа эхилһээр арба гаран жэл болобо. Энэ үедэ тэрэнэй ажабайдалда болоһон али бүхы хубилалтануудые тоолохо болоо һаа, олон aаб даа. Зүгөөр, эгээл шухалань гэхэдэ, партиин зэргэдэ ороо, дээдэ гарай мэргэжэл гүйсэд шудалаа. Һүүлэй хэдэн жэлэй туршада механическа цехэй нарин шадабаритай токарьнуудай бригадые шадамар бэрхээр толгойлжо, бүришье ехэ амжалтатай ябана. Жэшээнь, түс бригадынхид арбадахи табан жэлэйнгээ даабаринуудые 4 жэл 2 һарын хугасаада дүүргэжэ, гансахан завод соогоо бэшэ, харин түб хотынгоо бүхы хүдэлмэришэдэй дунда мэдээжэ болоо һэн. Мүнөө үедэ тэдэнэр энэ табан жэлэйнгээ түсэбые эгсэ 4 жэлдэ дүүргэхэ зорилготой угаа ехэ эдэбхи үүсхэлтэйгээр ажаллажа байнхай. Теэд, эдэ рүүшүүлэй хэлэһэн үгэдөө хүрэхэ байһандань ямаршье һэжэг түрэнэгүй. Ушарынь, бригадын гэшүүд бултадаа шахуу дээдэ гарай мэргэжэлтэд болоно, тиигээдшье ехэ эбтэй эетэйгээр хүдэлдэг шанга гуримтай. Тиимэл хадаа байгша онойнгоо даабаринуудые үшөө сентябрь һарада, машина бүтээгшэдэй үдэртэ дүүргэээд, ерэхэ жэлэйнгээ түсэбөөр хүдэлжэ эхилһэн габьяатай.

— Журам һулатай, эмхидхэл муутай байгаа хадаа юумэнэй урда орохогүйбди гэжэ хүн бүхэн һайн мэдэдэг, — гэээд, Константин Игнатьевич омогорхоно. — Мүнөө бидэ энээнээ гол түлэб шиидхэгдэһэн асуудал гэжэ тоолонобди. Али болохо журам хазагайруулха ябадал манайда огто үгы. Юрэдөөл, бригадымнай гэшүүн бүхэн даалгагдаһан ажалдаа хүсэд харюусалгатайгаар хандадаг, голодоһо гээшые мэдэхээ болинхойбди...

Нээрээшье, энэ бригадынхид саг үргэлжэ ажалай габьяа харуулжа, олоной магтаал хайрада хүртэжэ ябаһан алдар солотой. Тодорхойлходо, дүрбэдэхи разрядай токарьнууд В. А. Севостьянов, В. Ф. Макаренко, В. Г. Шептяков, П. Е. Федоров гэгшэд шанарай талаар өөһэдын тамгатай болоһон. Эдэнэй бүтээһэн хэрэгсэлнүүд гансал эрхим сэгнэлтэтэйгээр хабсаралгын цехтэ саг соогоо тушаагдадаг юм. Хүдэлмэришэнэй эгээл дээдын разрядтай эдэ нүхэд ямаршье даабари нягта һайнаар дүүргэдэг. Тиихэдээ яараа, тэбдээ гэжэ байхагүй. Одоол эндэ хүн бүхэнэй өөрынгөө харюусалга, уялгые һайн хадуугаад, гүн сэдьхэлээ хамтын хэрэгэй үндэр мэдэрэлээр шэрээгээд байдагынь элихэн харагдана бшуу. Иимэ арюун сэбэр бодолой бадаралгада бригадирай габьяа ехэ юм.

— Бултадаа саг соогоо ажалаа эхилдэг зомди. Хэн ямар зүйл хэхэб гэжэ эртээнһээ мэдээд байдаг. Тиимэһээ багашье һаатангүйгөөр хүдэлмэреэ эхилдэг. Тиигэжэ хүдэлмэриин сагшье алмагдажа, зүбөөр хэрэглэгдэнэ. Хэһэн юумэеэ дахин заһан хэхэ, үлүү ажал гаргаха ушар бидэнэртэ байдаггүй, — гэээд, нүхэр Матвеев дүй дүршэлөө тайлбарилна. — Ажалһаа хожомдожо, һаатаха ябадал бидэнэй дунда байхагүй. Энэ ушар амжалтата ажалаймнай үшөө нэгэ утаһан болоно. Мэргэжэл шадабаряа дээшэлүүлжэ, дүй дүршэлөө улам мүлижэ байха гээшэ ехэ удхатай...

Зүб даа, Константин Игнатьевич ажалай эмхидхэл болоод журамай асуудалнуудые ходо анхаржа байдаг хүн. Партиин горкомой пленум дээрэшье үгэ хэлэхэдээ, гол түлэб энэл асуудалда тогтоо бэлэй. Хүдэлмэриингөө сагые тон һайнаар, нягтаар хэрэглэхын тула үдэр бүри ажалаа түсэблэдэг, хүдэлдэг газартаа үндэр бүтээсэ түйлаха хэрэгтэ туһалхаар бэлэн байдаг юм. Станогоо жэншэдгүй хүдэлгэхые оролдожо, ажалайнгаа урда, һүүлээршье заал һаа шалгажа, наринаар шэнжэлэн харадаг гуримтай. Тоһодохо, шүрэбүүдынь татаха, нэгэ үгөөр хэлэхэдэ, һэргылэмжын хүдэлмэри ходо хэжэ байдаг. Тиигэжэ станогоо удаан саг соо заһабарида оруулангүй ажалайнгаа үедэ тоггоотогүйгөөр хүдэлхэ арга олгодог байна. Эдэ бүгэдэ шухала хэрэгүүдтэ бригадынгаа гэшүүдые бултыень һургаһаниинь ехэ һайшаалтай. Зүгөөр, хэды тиимэ байбашье, бригадир өөрөө нүхэдэйнгөө хэлэһэн үгэ, һанамжа болон дурадхалнуудта, ажаглалтануудта ехэл бодомжотойгоор хандадаг, зүбшэжэ, хэлсэжэ ерээд шиидхэбэри абадаг һайхан заншалтай юм. Тиимэл хадань хүдэлмэришэдынь бригадирайнгаа үгэһэн захяа заабари хүндэтэйдэ тооложо заатагүй дүүргэхые оролдодог, дүүргэдэгшье.

— Хүдэлмэришэн бүхэн үүргэ, харюусалгаяа, үйлэдбэриин эзэн байһанаа ойлгохо ёһотой. Тэрэгүйгөөр ямаршье амжалта туйлагдахагүй, — гэээд саашань батална. — Тиигэбэл даажа байһан хэрэгтээ харюусалга ехэтэйгээр хандадаг, һэшхэлэйнгээ зэргээр хүдэлдэг...

...Халаанай хүдэлмэриин эхилһэнэй дохёо үгтэжэ, үргэн ута цех соо гансата хүлгөө шууяатай болошобо. Олон тоото орёо оньһото станогуудай хүүен нэрьехэнь, элдэб түхеэрэлгэнүүдэй абяантай нэгэдэн, шэдитэ хонгёо хүгжэм мэтэ хоёр шэхэндэ дуулдана. Набтаршагхан, хүдэр шамбай бэетэй, хурса солбон харасатай нэгэ хүн бүришье сүлөөгүй, эрьежэ харахаар бэшэ үзэгдэнэ. Энэмнай солото бригадир нүхэр Матвеев гээшэ. Мүнөөдэр тэрэ харюусалгатай даабаритай. Мүнөөдэршье гэжэ даа. Үдэр бүри хэгдэжэ байдаг ажалынь... Тиигэбэшье тэрэ ходо анхаралтайгаар хүдэлдэг тула һэримжэтэй. Ушарынь, ээлжээтэ алхамайнь табисуур эндэһээ эхитэй ха юм. Хүдэлмэришэн хүнэй алхам бата гэдэгтэл, нүхэр Матвеевай алхам мүн лэ тиимэ юм. Иимэ хүн үшөөшье холуур алхалха байна. Энээндэ сохом найдахаар даа... Эдэ үдэрнүүдтэ Константин Игнатьевич бүришье ехэ эдэбхи үүсхэлтэйгээр ажаллажа байнхай. Юуб гэхэдэ, тэрэ бүхы бригадаараа Агуу Октябриин алдарта ойн хүндэлэлдэ дэлгэрһэн социалис мүрысөөндэ хам оролсобо ха юм.

Ив. ОЧОРОН.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: К. И. Матвеев ажалдаа.
А. ШОЙЖОЛОВОЙ фото.

ОРОНОЙ ТАРЯАЛАН ДЭ

ОМСК. Нововаршавска районой «Память Ильича» колхозой ажалшад 15 мянган центнер орооһо түсэбһөө гадуур гүрэндөө худалдаа юм. Эндэ үбһэ тэжээл үйлэдбэрилгэ тусхай һалбари болгон амяарлагдаад, кукурузын, хүсы үбһэнэй үндэр баян ургаса хуряадаг болоо. Бүхы силосынь бетон хушалтатай нүхэнүүдтэ дарагдадаг. Эдэ бүгэдэнь малда эдюулэгдэхэ орооһоной гаргашые хахад хубяар бага болгохо арга олгоно. Областиин бусадшье ажахынууд алмаха, арьбалха талаар энэ дүй дүршэлыень халан абана. Тэдэнэр поли дээрэхи һолоомоной үлөөдэһэ, эшэ суглуулжа, тэжээл бэлэдхэжэ үргэлжэлһөөр.

АХАЛКАЛАКИ. (Грузиин ССР). Нэмэтэ хүдэлмэришэдэй хүсэ элсүүлэнгүй, энэ районой ажахын тоосооной звенонууд хартаабха малтажа эхилээ. Хартаабхын үндэр баян ургаса ургуулагдаа юм. Гектар бүриһөө 200 центнер хүрэтэр ургаса хуряагдана.

Нарядгүйгөөр хүдэлдэг 8 коллективэй туд бүхэндэнь участогууд даалгагданхай. Таряашадта техникэ, зэр зэм-

АСАРИ ТОМО ЭКСКАВАТОРНУУД

ЕРЭЭДҮЙН ХАРАА ШЭГЛЭЛ

Канско - Ачинска нүүрһэнэй бассейндэ түрүүшын асари томо хоёр роторно экскаватор хабсаргагдажа эхилбэ. Тэдэ тус бүхэндөө часай туршада 5250 кубометр нүүрһэ малтажа гаргаха шадалтай.

Харин шулуу нүүрһэтэй Канско-Ачинска бассейн айхабтар шухаг дайралдадаг нөөсэ гэжэ тоологдоно. Сибиринс һэтэ гараһан түмэр замые зубшуулан, энэ нөөсэ Красноярска хизаарта 800 километр газарта нэмжынэ. Энэ нүүрһэнэй зузааниинь 12-һоо 60 метр хүрэтэр юм. Тиигээд газар доро ойрохон байдаг. Тиимэһээ тэрэниие нээмэл аргаар малтан абабал дээрэ. Эндэ 600 миллиард тонно нүүрһэн нөөсэлэгдэнхэй гэжэ тодоруулагдаа. Эдэ бүгэдэ дээрэһээ энэ нүүрһэн хямда юм.

Гэбэшье муу юумэниинь гэхэдэ, эндэхи нүүрһэн ольһо багатай. тиигээд 50 процент шахуу шиигтэй. Тиимэһээ тэрэниие холо абаашаһанай үрэ бага, абтадаг газарһаань шадаал һаа холо бэшэ ашаглабал олзотой.

Эндэхи нүүрһые гурбан нимэ гол аргаар ашаглаха гэжэ хараалагдаа гэбэл: электрын элшэ абаха зорилгоор тэрэниие байра дээрэнь шатааха; шанараараа үлүү һайн, утаа багатай ондоо хатуу түлишэ болгожо болбосоруулха, тэрээнһээ хэмэл шэнгэн түлишэ абаха.

Эдэ гурбан аргаһаа мүнөө түрүүшынхинь эгээл түргэнөөр хүгжөөгдэжэ байнхай. Жэшээнь; «Березовый» гэжэ уурхайда тус бүридөө 6.4 миллион киловатт хүсэтэй хоёр тепловой электростанци 1990 он хүрэтэр барихаар хараалагдана. Тэдэнэй топконууд жэл бүхэндэ зуу мянган тонно түлишэ «залгиха». Түмэр харгын вагонуудые хойно хойноһоонь таһалгаряагүй ябуулбашье, нимэ «хомхой хоблог» станцинуудые хангахын аргагүй. Тиимэһээ часай туршада 10.500 тонно нүүрһэ шэрэхэ шадалтай ленточно конвейер байгуулхаар хараалагдана.

— Энэ хэрэгтэ Экибастузай нүүрһэнэй бассейнэй дүй дүршэл хэрэглэхэ хүсэлэнтэйбди. — гэжэ Хүндэ ба транспортын машина бүтээлгын министерствын техническэ управлениин начальник Мстислав Фарафонов хөөрэнэ. — Манай энэ КАТЭК-тэл адли Экибастуздашье нүүрһэн нээмэл аргаар абтадаг юм. Часай туршада таба мянган кубометр газар урбуулан, дорохи нүүрһыень гаргаха шадалтай роторно экскаваторнууд тэндэ хүдэлнэ.

Нүүрһэ абадаг нимэ асари томо агрегадууд ондоо тээ үгы юм. Экибастузда эдэ экскаваторнуудай хүдэлжэ байһан газарта хүрэтэр түмэр зам татагданхай, нүүрһэн сэхэ вагондо ашагдадаг.

Тиин 40 секундын туршада 63 тонной нэгэ вагоной дүүргэгдэдэгшье һаань, энэнь КАТЭК-тэ багадаха байна. Тиимэһээ КАТЭК-тэ хүдэлхэ экскаватор байгуулагшад тэрэнэй шэгнүүрые 850 тонноор доошонь болгобошье, хүсыень ехэдхэжэ, тэрэнь часай 5250 кубометр нүүрһэ малтан абаха шадалтай болгогдонхой.

Экскаваторай хүлэйнь утань 65 метр. Тэрэ дүрбэ мянган киловатт хүсэтэй электрическэ двигательтэй. Энээнэй ашаар мини газарые урбуулхада, дүрбэлжэн сантиметр бүхэндэ 7—8 килограмм, харин нүүрһэнэй абтадаг газарта 14 килограмм хүрэтэр хүсэ шадал гаргаха аргатай юм. Экскаваторнууд «алхалдаг сана» гэгдэһэн замаар забой соогоо иишэ тиишээ хүдэлгэгдэхэ. «Сана» бүхэнэй утань 40 метр.

Мүнөө дээрээ КАТЭК-тэ асари томо роторно хоёр экскаватор хабсаргажа байна. Тэдэ малтан гаргаһан нүүрһэеэ транспортерто ашаха. Тиигээд карьерһээ электростанци хүрэтэрхи арбан дүрбэн километртэ һунаһан лентэ нүүрһые топконуудта абаашаха. Мүнөө Красноярскда хүндэ экскаваторнуудай завод баригдажа байна. Тэрэнэй түрүүшын ээлжээн 1985 ондо ашаглалгада үгтэхэ юм. Хожомоо эндэ бүтээгдэһэн абарга томо экскаваторнууд КАТЭК-тэ хүдэлхэ.

Тус бассейнэй нүүрһэн дээрэ хүдэлхэ электростанцинууд болон теплоэлектроцентральнууд орьелмо түргэнөөр хүгжэжэ байгаа Красноярска хизаарай экономикые электрын элшэ болон дулаагаар гүйсэд хангажа шадаха юм. Тэрээнһээ гадна, нилээд ехэ электрын элшэ хүсэн Ураал ба ороной Европодохи хуби руу эльгээгдэхэ. Энэ зорилгоор электро-дамжуулгын лини татагдажа байнхай.

Юрий ФАЙБИШЕНКО, (АПН).

ҺАЛХИНАЙ ХҮСЭ АШАГЛАНА

Дагестанай хадануудта юрэ бусын юумэнүүд ёройлдоно. Ута түмэр хоолойдо хоёр һэлюуртэ дали торгоотой. Һалхинай халта һэбшээлхэдэ, тэрэ далинь хүдэлжэ эхилнэ. Харин шангаханаар үлеэмсээрнь, түргэн эрьелдэжэ, хоёр һэлюур нэгэ түхэреэн үргэлжэ юумэн боложо харагдана. Һалхинай зүгөө һэлгүүлээшье һаань, тэрэ дали эрьелдэн, үнэгүй электрын элшэ гаргана.

Сагай уларил шэнжэлэгшэдэй тооложо үзэһэнэй ёһоор, Каспиин далай шадархи Кавказай набтар газарта, мүн Дагестанай хадануудта жэл соо һалхинай үлеэсын дунда зэргын хэмжээн секундын 6—10 метр болодог.

Секундын туршада 6-һаа 40 метр хүрэтэр хүсэтэйгөөр һалхилхадань, 6 метр утатай һэлюурнүүд хүдэлжэ, дүрбэн киловатт хүсэнэй переменнэ тогой синхронно электрическэ генератор һалхинай хүсые электрын элшэ болгон хубилгадаг.

Энээниие ябуулхын тулада ехэ гаргаша, тусхай техническэ бэлэдхэлгэтэй хүдэлмэришэд хэрэгтэй бэшэ. Жэлэй хоёр дахин тоһыень һэлгүүлбэл, бэшэшье харууһан хэрэггүй. Нэгэ хүн 10—12 иимэ түхеэрэлгэ хүдэлгэжэ шадаха. Тэрэнэй шэгнүүрынь — 800—900 килограмм, үнэнь —5400 түхэриг, лаб хүдэлхэ сагынь —7—12 жэл.

Энэ табан жэлэй эсэс багаар Дагестанда 15 һалхин түхеэрэлгэ хүдэлгэгдэжэ, электрын элшэ гаргаха. Газар һайжаруулха ба уһалха, артезианска худагһаа уһа гаргажа, малай фермэнүүдтэ дамжуулха, тэжээлэй цехүүдые оньһожоруулха, талха татаха аккумуляторнуудые, радиотехническэ аппаратура элшээр хангаха, холо хадада оршодог аул ба хонишодой бригаданuудта элшэ хүсэ үгэхэ хэрэгтэ тэрэнь ашаглагдаха.

Анатолий СОЛОДСКИЙ. (АПН).

...ОН АРГААР ...АГДАНХАЙ

...атрон» гэжэ предприятиин коллек... байгуулжа дүүргүүтэй байна. Ки... ажалые манипуляторнуудта сүм найдалгадаа. Жэшээнь, рободууд мүнөө ...үулан бүридүүлхэдэ, зүйлнүүдые ...осоруулхада, тэдэнние иишэ тиишэнь ...дэг болонхой.

...байн байн нэгэшье хүн үгы бо... гэжэ ТАСС-ай корреспондент асууба. ...лмэрилэгшэдэй тоо хорохогүй,— гэ... комой секретарь Р. Скалкин хэлэ... дэрэдэ рободуудые нэбтэрүүлхэдээ, ...р һолихо гэһэн зорилго табигдадаг ...яторнууд хүнүүдэй ажалай эрхэ бай... бэедэ муу, хүндэ хүшэр гарай ...эн зорилготой. Социализмын бүлюу ...ческэ дэбжэлтын туйлалтануудтай ...о дээрээ нимэ юм. «Арадай ажахы... дэбжэлтэ нэбтэрүүлхэ хэрэгые түр... тухай» гэһэн КПСС-эй Центральна ...СССР-эй Министрнүүдэй Советэй аба... асуудал иимээр лэ табигдана.

...байһан хүнүүд тусхай бэлэдхэл гара... автоматическа лининүүдэй оператор ... болохо юм. Мүнөө тус предприяти... болон оньһожоруулгын хэмжээн 87 ...эй. 20 килограмм хүрэтэр шэгнүүртэй ...эн конвейер иишэ тиишэнь абааша... харин приборнуудые нэгэ үйлэһөө нү... ляторнууд ехэ гамтайгаар абаашана. ...дые гүйсэд автоматизацилха хүрэтэр ...ые дабаха гээшэ бэлэн хэрэг бэшэ. ...болон кинескопой корпусые холбодог... нипулятор тодхогдонхой. Тэдэ дүүжэн ...уудые абаад, уруунь харуулжа, стол ... Гэбэшье автомадуудые хэһэн мэр... лэнүүдыень тон тааруу болгожо ша... тэдэ манипуляторнуудые задалаад, за... хэнь эльгээһэн байна.

...бо болошоһон асари ехэ ажахые хүтэл... Тиимэһээ түхеэрэлгэеэ шалган хара... барадаа нэгэ дахин завод бүхэли үдэр ... Техническэ албанһаа гадна, энэ хүдэл... ектив хабаадана. «Хроматроной» за... годохоо, урданайнь хүдэлмэрилэгшэд ... ажал хэдэг болохо бшуу.

...эар, түсэбые амжалтатайгаар дүүргэлгэ ...ар хүдэлгэгдэһэнһөө дулдыдаха гэжэ ...байн ойлгоно. Тиимэһээ заһабарилаг... бэришье бүхы коллективэй ажалай эсэ... ...э сэхэ дулдыдаха болонхой.

...и автомадуудаар бэелүүлдэг болохын ...эд байһанда орходоо һураггүй ехэ юумэ ... Кинескоп гээшэмнай ехэ орёо, үнжэгэн ... тэрэниие бүтээхэ хэрэгые айхабтар на... ...дэ найдажа болохо. Эрдэм мэдэсэ ехэ... ...з хүнүүд энээниие хүтэлбэрилхэ ёһо...

А. ИГНАТЬЕВ.

∧ 1983 ОН △ ОКТЯБРЬ ∧

АЗОДОЙ ТУҺАЛАМЖААР

Шахтын барилга эмхидхэхэ ба оньһожоруулха Харьковай бүхэсоюзна шэнжэлэлгын институдай мэргэжэлтэд хадын шоройе хүргэхэ нүүдэл шэнэ комплекс байгуулба. Иимэ комплекс шахта барихада дайралдадаг уһантай, тогтууригүй газарые урданайхиһаа таба-зургаа дахин түргэнөөр гаталан гараха арга олгохо юм. Шахтын нүхэ руу 196 градус хүйтэн шэнгэн азот соргоор оруулагдана. Тэрэ шахтын баригдажа байһан газарай уһые мүльһэн болгожорхино.

А. САВВОВ.

СВЕКЛЫН ТАЛМАЙДА

Саахарай свеклын һаяхан гараад байхада, тэрэниие үсөөрүүлхэ гээшэ угаа хүшэр ажал юм. Украинын Хүдөө ажахын машина бүтээлгын эрдэм-шэнжэлэлгын институдай эрдэмтэд Болгариин мэргэжэлтэдтэй хамта тус хүдэлмэри хэхэ робот бүтээгээ. Зуун хүнэй хэдэг хүдэлмэри бүтээхэ, программна жолоодолготой энэ агрегадай туршалга дүүргэдээ.

—Свеклын полинуудай онсо илгаань юуб гэхэдэ, ургаса мууса гарадаг юм,—гэжэ хүдэлмэриие толгойлогшо УССР-эй Гүрэнэй шангай лауреат А. Кашурко хөөрэнэ. —Тиимэһээ тэрэниие ехэ үдхэнөөр тариха хэрэгтэй болодог. Харин хожомынь үлүү ургамалнуудыень ходолжо хаяха ажал гарадаг. Арбан хоёр далангай ургамалые автомат аргаар үсөөрүүлхэ энэ агрегат тэрэ ажалые бэедээ даажа абаа. Тэрээндэ электроконтактна датчигууд бии юм. Машинын хүдэлхэдэ, тэдэнь ургамалнуудые дайража, үдхэн, шэнгэн тухайнь мэдээе микропроцессорнэ оньһондо дамжуулдаг. Электронико байдалые дары сэгнээд, гаража байһан ургамалнуудые хаана, хэды шэнээнээр отолхоб гэһэн захиралта отолдог зэбсэгүүдтэ үгэдэг.

Тус агрегат дээрэ хүдэлдэг трактористда туһалхын тулада хүдэлдэг оньһонуудые хинаха тусхай түхеэрэлгэ бии юм. Тиин ургасын үсөөрүүлэгдэжэ байһан далангуудһаа зэбсэгүүдэй хажуу тээшээ халташье хадуурха ябадалыень тэрэ сарадаг.

В. ГАТАШ, В. НАТ, ТАСС-ай корр.

> **...һан сагта уһые түлишэ болгон хэрэглэхэ ...тэрэниие бүрилдүүлдэг водород кисло... ...ли ами амяраа гэрэл ба дулаанай ба... ...рһэниинь болохол...»**
>
> **Жюль ВЕРН.**

...МҮШЭДЫЕ ...АР ДЭЭРЭ ...РУУЛХАНЬ

...таршье эл... ...шоһон хо... ...бо гэлэйт. ...рейнүүдээр ...гашье үгы. ...н байхагүй. ... телефон ...ильник, пы... ...огүй. Мага... предприяти...

Энэ асуудалда харюу бэдэрхэ зуураа, эрдэмтэд Наранда анхаралаа хандуулаа. «Наран яахадаа гэрэлтэнэб? Тэрээн дотор юун дүрэнэб?» гэһэн асуудал шэнжэлхэдээ, эрдэмтэд хэмэл Нара бии болгохо гэһэн һаналда ерэһэн байна. Водородно бомбые тэһэлхэдэ, айхабтар ехэ хүсэн

...гарганагүй. ...охо гээшэ ... Аэропорт, ...ал хүдэлнэ... ...үртэй он... ...есипедээр лэ ...олохо байна. ...сэ үгэдэг ...ардашабал, ...бодото дээ... ...болохо юм. ... нөөсэлһэн ... үндэһэнүүд ... Энэ манай ... жэлэй тур... ... тонно ша... ... элшэ хүсэ ... гаргаша... ...лагдана. Мү... 3000 милли... ...н, нефть бо... ... Энэ хэды ...табин жэлдэ ...гүүд шэнэ ...хол юм бэ... ...хэтэ тэдэнь... ...гүү.

...ын айхабтар ...өөгдэжэ бай... ...эз элшэ хү... ...о. Тиин гол ... газ хоёр ха... ...ээшэ айхаб... ...үү. Нефтиие ...шэниие саар... ...лэнтэй адли ...ехэ эрдэмтэ ... Менделеев ...д тепловой ...эй топко... ...аһан зан... ... нефть газ ... байн байн ...ээг болохоор ...өө атомна ... дэлхэй дээ... ...ын элшэ хү... ...нэгэ хубиие ...үрэтэр бүм... ...ы электри... ... нэгэ ху... ... үндэһэтэй

...орондо байг... 10 АЭС ашаг... ...н Болгари, ...ешо, Румы... ...жида СССР-... ...томна элек... ...баригдана. ... элшэ хүсэн ... ерэхэ гэ... ...олоно. Ураан ...эл ха юм ...нөөсэнүүдынь ...ос 10 мянга ... Тиин ураг... ... ямар юумэн ...тэрэл, дулаа

гэнтэ гарашадаг. Харин тэрэ элшые жолоодо оруулжа, багаар гаргуулжа һураха гэһэн зорилго табигдана. Энэ хадаа жолоодогдодог термоядерна синтезэй реакци (УТС) гэжэ нэрэтэй болонхой. Тиимэ элшын хүсөөр хэмэл наранууд хүдэлхэ болоно. Академик Игорь Васильевич Курчатовай үүсхэлээр Москвадахи Атомна элшэ хүсэнэй институдта тиимэ шэнжэлэлгэ хэгдэжэ эхилһэн юм.

Шэнжэлэлгэ, бодомжонууд юу харуулааб гэхэдэ, нэгэ грамм ураан атомна реактор соо дэлбэрэн задархадаа, 20 миллион килокалори дулаа гаргадаг байна. Хэрбээ дейтерий (хүндэ водород) ба тритий (гадна хүндэ водород) гэдэг зүйлнүүдэй ядронуудые холбон ниилүүлбэл, 80 миллион килокалори дулаан гараха. Хүндэ водород (дейтерий) гээшэ уһанһаа абтаха. Харин уһан Дэлхэйн океанда барагдашагүй ехэ. Тритий гээшэ байгаалида үгы зүйл. Хэрбээ литий гэдэг бодосые реактор дотор нейтронуудаар шараа һаа, эндэ тритий бүрилдэн бии болодог юм. Газарта 100 миллион тонно литий бии. Энэ айхабтар ехэ. Юундэб гэхэдэ, дейтерий литий хоёрой 0,1 граммхан холисонь 500 литр бензинтэй адли элшэ хүсэ үгэдэг. Саашадаа эрдэмтэд термоядерна электростанцинуудта гансал дейтерий хэрэглэдэг болохо арга олохо юм.

Эдэ бүгэдэһөө харахада, заха хизааргүй ехэ элшэ хүсэ абахын тулада хүндэ ба хэм гадна хүндэ водородые халаахада реакци боложо, элшэ хүсэн гараха болоно. Яһала бэелүүлэгдэмээр зорилго мэтэ. Тэзд тиимэ реакциин болохын тулада тэрэ хоёр зүйлые 100 миллион градус хүрэтэр халааха хэрэгтэй бшуу! (Энэнь Наран болон бусад одод доторхидо орходоо таба дахин халуун болоно). Хүндэ ба хэм гадна хүндэ водородые халаахада, тэдэнь Сельцеэр 20—30 мянган градуста плазма гэхэ гү, али сүлөөтэ электрон ба ядернуудай газ болошодог байна. УТС-эй реакциин болохын тулада тэрэ плазмые ондоо шанартай болгонгүй байлгаха хэрэгтэй.

Тиин плазмын шанарые хубилгангүйгөөр тэрэниие халаахын тулада ямар нэгэн тусхай амһарта хэрэгтэй болоно бшуу. Ушар юуб гэхэдэ, юрэ али бүхы материал ехээр халахадаа, өөрөө баһал плазма болошодог байха юм...

Тобшоор хэлэхэдэ, термоядерна реакци бэелүүлхэ гээшэ айхабтар орёо хэсүү, асари томо асуудал болоо юм. Дэлхэйн эрдэмтэд тэрэниие шиидхэхэ гэжэ 30-аад жэлдэ оролдожо байна. Энэ талаар совет эрдэмтэд эгээл түрүүлэн амжалта туйлаа. Бүри 50-яад онуудай эхиндэ академик Лев Андреевич Арцимовичой бүлэгэйхид суудa гараһан токамак бүтээгээ һэн. Энэнь «Тороидальная камера с магнитными катушками» гэһэн нэрые хуряамжалһан үгэ болоно. Ушарынь хадаа суранзата поли гээшэ плазмые халаахада зохихо «амһарта» байшоо би.уу. Дундаа хүнды хотируухай мэтэ камера соо дейтерий тритий хоёрые плазма болоторнь электрын элшээр халаана. Харин ехэ хүсэтэ суранзанууд тусхай поли бии болгожо, тэрэнь дейтерий тритий хоёрые хэдэн тээһээнь хабшажа, плазмын нариихан ооһор болгоод, камерын ханатай мүрэгэлдүүлэнгүй барижа байдаг юм. Тиигээгүй һаа, плазма элшэ хүсэеэ алдажа хүрэшэдэг.

США, Англи, Япони болон бусад оронуудай шэнжэлэгшэд токамак гэдэг энэ «амһартые» хэрэглэдэг боложо, хамаг эрдэмтэд хамтаараа тус асуудал шиидхэжэ оробо. Мүнөө дэлхэй дээрэ 70 гаран токамагууд байгуулагданхай. Тэдэ элшынгээ хүсөөр, суранзата полёороо, плазмын халуун ба нягта шанараарнь бэе бэеһээ илгардаг.

1975 ондо Атомна элшэ хүсэнэй институдта Токамак-10 гэжэ томо камера байгуулагдажа, совет физигүүд эгээл ехэ амжалта туйлаа һэн. Тэрэнь 5 кубическа метр юм. Мүнөө эндэ Токамак-15 гэжэ плазмын байха 25 кубометр камератай түхеэрэлгэ байгуулагдажа байнхай. Эрдэмтэд технологиин хэдэн асуудал шиидхэхэ, жэшээнь, ерээдүйн термоядерна электростанцинуудта хэрэглэгдэхэ материалнуудые туршажа шэлэхэ хүсэлэнтэй.

Плазма гээшэ токамак соо рефлекторэй спираль мэтэ саг үргэлжэ «аһаха» ёһотой.

Термоядерна реакциие ондоо аргааршье бэелүүлхэ замууд бэдэрэгдэнэ. Жэшээнь, юрын машинын двигательнүүдтэ горючиһаа гараһан уурал дүрд гэжэ шатаад, агаартай хамтархадаа тэһэрдэг гэжэ мэдээжэ. Дейтерий тритий хоёрые таблеткэ болотор нягтаруулан шахаад, нэгэ секундын миллиардна хубиин туршада электронуудай хүсэтэ урасхалаар гү, али лазерай элшээр 100 миллион градус хүрэтэр тэрэниие гэнтэ халаажархихада, багахан тэһэрэлгэ боложо, элшэ хүсэн гарадаг. Хэрбээ тиимэ таблеткэнүүдые камера руу таһалгаряагүйгөөр оруулжа байбал, жэжэхэн тэһэрэлгэнүүд хойно хойноһоо һубарилдан болохо байна бшуу. Тиин термоядерна түхеэрэлгэ юрын двигательдэл адляар хүдэлхэ болоно.

Термоядерна реакци бэелүүлхэ хэрэгтэ хэдэн ехэ асуудал шиидхэгдэнэ. Эрдэмтэд айхабтар халуун, тогтууритай, нягтармал плазма бии болгохо гэһэн зорилгодоо хэлбэришэгүй ойртоно. Мүн термоядерна станци байгуулха тушаа ажал ябуулагдана.

Сергей КУЛИНИЧ. (АПН).

ХЭБТЭЖЭ УРГАҺАН МОДОД

СССР-эй Наукануудай академиин Карелиин филиалай Ой модоной институдай туршалгын талмай дээрэхи модод өөдөө бэшэ, харин хажуу тээшээ һунажа ургадаг байна. Институдай хүдэлмэрилэгшэд В. Ермаков Л. Конина хоёр арбан жэл болоһон модонойшье шэглэлые хубилгаха арга дурадхаа.

Ой модоной отологдоһон олон миллион гектар газарта жэл бүхэндэ шэнэ модод һуулгагдадаг. Тиигэхын-тулада элдэб түрэлэй модоной айхабтар ехэ үрэһэн хэрэгтэй болодог. Ой модоной хүдэлмэрилэгшэд аяар дээрэ модоной оройдо гаража, үрэһэ суглуулдаг. Энэнь хүнгэн бэшэ, заримдаа аюултайшье ажал болоно. Тиимэһээ Карелиин эрдэмтэд заабол модон өөдэ аһангүйгөөр үрэһэ суглуулха арга олохо гэһэн зорилго урдаа табяа.

Тэдэнэй һанаһан арга ямар бэ гэхэдэ, хасуури, хуһан гү, али нарһанай узуууртань шаантагай маягтай сабшалаа гаргагдадаг. Май— нюньдэ хэгдэһэн энэ «операци» модоной ургаха шэглэлые эрид хубилгаха арга олгоно.

Карелиин эрдэмтэдэй энэ аргань саад ургуулагшадые ехэтэ һонирхуулба. Юундэб гэхэдэ, модоной жэмэс суглуулхын тулада гэшхүүр болон бусад юумэ хэрэглэхэ баатай болодог шуу. Тиимэһээ жэмэстэ мододые газар дээгүүр һунаажа ургуулхада болохо бэшэ гү гэһэн асуудал гарана.

ТАСС-ай корр.

Петрозаводск.

АКАДЕМИК П. Я. КОЧИНА (зураг дээрэ) механикада математикын ехэ үүргэ тухай ном бэшэнэ.

Элитэ ехэ эрдэмтэ, Социалис Ажалай Герой П. Я. Кочина математическа тоолон тодорхойлолгонуудые хэрэглэжэ, олон арбаад жэл соо механикын элдэб һалбаринуудаар үндэһэн шухала шэнжэлгэнүүдые хэжэ байнхай.

Һүүлэй жэлнүүдтэ тэрэ уран зохёол бэшэнэ. «Софья Ковалевская», совет мэдээжэ эрдэмтэ механик «Николай Евграфиевич Кочин» гэһэн номуудые бэшээ.

ЭНЭ УШАР ҺОНИРХУУЛАА

Хөөрсэгэнэн үлеэдэг хүй һалхин промышленностиин хэдэн технологическа үйлэнүүдтэй адли гэжэ Латвиин эрдэмтэд элирүүлбэ. Жэшээнь, аадарай үүлэнһээ «һанжадаг» агаарай нүхэнэй (воронкын) эрьелдэсэнь электро-пеэшэнгүүдтэ хайлуулагдаһан металлай хүдэлсэтэй адли гэжэ туршалганууд харуулаа. Иимэ жама ёһо тодоруулхадаа, Латвиин Наукануудай академиин Физикын институдай хүдэлмэрилэгшэд хүй һалхинай модель байгуулжа, тэрэнээ үйлэдбэриин хэдэн асуудал шиидхэлгэдэ хэрэглэбэ.

— Жэшээнь, электрическэ ток ба тэрэнэй бии болгодог суранзата поли элшэ хүсэ дамжуулсатай зүйлнүүдтэ хүсэтэ нүлөө үзүүлдэг юм, — гэжэ шэнжэлгэнүүдые хүтэлбэрилэгшэ, физико-математикын эрдэмэй доктор Э. Щербинин хөөрэбэ. —Мүнгэнэй уһан электричествые тон һайнаар дамжуулдаг. Тэрээн дотор олон туршалгануудые хэжэ, хүй һалхин мэтэ зүйлнүүдые жолоодон хэрэглэхэ «түлхюур» олообди. Жэшээнь, электрошлакова гагнуурида ехэ һаалта болохо туладань хүй һалхин мэтэ хүдэлөөн гүйсэд сарагдаһан байна. Энээнэй ашаар гагнууриин «оёдол» ехэ сэбэрхэн болоо. Харин металлургическа түхеэрэлгэнүүдтэ, индукционно канальна пеэшэн гэдэгүүдтэ бидэнэр хүй һалхинтай адли хүдэлөөе шангадханабди.

С. ШПУНГИН, ТАСС-ай корр.

ХҮНГЭН САГААНААР ХЭГДЭБЭ

Минскын автомобильна заводто шэнэ түхэлэй прицепүүдые олоор бүтээн гаргажа эхилбэ. Тэдэнние хүнгэн сагаанаар хээ. Хүнгэн сагаан хүнды түмэр булад мэтэ хитуу бата. Тэрээгээр хэгдэһэн прицеп 250 килограммаар хүнгэн, мүн ехэ юумэ даадаг болоо. Бортынь түхэл маягай хубилгагдаһанай ашаар кузовай талмайнь үргэдөө.

—МАЗ—6422 гэһэн шэнэ түхэлэй автомобиль үйлэдбэрилэн гаргадаг болохо. Тэдэ урдань байһан машинануудта орходоо түргэн ябадалтай, хүсэ ехэтэй юм,— гэжэ «Белавтомаз» гэдэг үйлэдбэриин нэгэдэлэй конструкторска бюрогой начальник В. Шишло хөөрэнэ. —Тиин энэ машинатай холбохо прицепүүд мүн лэ шэнээр хэгдэбэ.

ТАСС-ай корр.

ЛЕНИНГРАД. Промышленнсть болон медицинын эрилтэ хэрэглэмжэнүүдтэ шухала хэрэгтэй зарядтай частицанууд дээрэ хүдэлдэг ускорительнүүдые зохёон бүтээхэ талаар Ефремовэй нэрэмжэтэ Электрофизическэ аппаратурын эрдэм-шэнжэлэлгын институдай эрдэмтэд, инженернүүд болон хүдэлмэрилэгшэд ехэ ажал ябуулна.

Ускорительна техникэ, тэрэнэй үндэһэ һүури дээрэ хэрэглэгдэдэг технологи продукциин шанарые эрид дээшэлүүлхэһээ гадна, ашаг үрыень түргөөр харюулдаг байха юм.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: линейнэ ускоритель-дефектоскоп «Ижорско завод» гэдэг нэгэдэлэй цехүүдэй нэгэндэ амжалтатайгаар хүдэлдэг. Дефектоскопистнууд В. А. Квартальный (зүүн гарһаа), В. Л. Алимов ороной АЭС-үүдтэ хэрэглэгдэхэ зүйлнүүдэй гагнууриин шанарые шалгажа байна.

ТАСС-ай фотохронико.

ФОРДЫН КОНВЕЙЕР

Америкын капиталист Форд автомобильнуудые гаргадаг заводтой юм. Тэндэнь дэлхэй дээрэ эгээн ута (3,3 километр) конвейер байдаг. Тэрэнэй дэргэдэ найман мянга гаран хүдэлмэришэн гурбан халаанда хүдэлжэ, «Мустанг» гэжэ машинануудые хабсардаг. Нэгэ халаанда хүдэлдэг гурбан мянга шахуу хүдэлмэришэд минутын туршада конвейер дээрэ найман мянга гаран операци хэдэг. Конвейерэй саг үргэлжэ ябажа байдаг тула хүдэлмэришэд халта амяа абаха гү, али нэгэ аяга сай ууха тухагүй хүдэлдэг. Хоёр час болоод лэ, конвейер байлгагдажа, 12 минутын забһарлалга хэгдэдэг.

Фордын завод арбан дүрбэлжэн километр газар эзэлдэг. Кислород, шэл гаргаха цехүүд, машинын досоохиие шэмэглэхэ хэмэл материалнуудай фабрика, элдэб армагуудые хэхэ мастерскойнууд, хабсаралгын цехүүд, мотоор бүтээдэг завод, булад хайлуулдаг хэдэн пеэшэн, мүн автомашинада хэрэглэгдэхэ хабтагар булад хайлуулха, дэлхэй дээрэ эгээл ехэ бүтээсэтэй прокатна стан тэндэнь адаалхай проволокын саана байдаг юм. Мүн эндэнь лэ өөрын ТЭЦ бии. Эндэ ашаглагдадаг нүүрһэн мүн лэ Фордын өөрынь шахтаһаа абтадаг.

Мүнөө Фордын бүхы предприятинуудта 26 мянган хүн хүдэлнэ. Урдань тэдэнэй тоо хоёр дахин олон байгаа. Автомадуудай хэрэглэгдэдэг болоһон тула һүүлэй 20 жэлдэ хоёрдохи хүдэлмэриин һуури бүхэн хаһагдаһан байна,—гэжэ Баруун Германиин мэдээжэ уран зохёолшо Петер Шютт тэндэ хараһан үзэһэн тухайгаа «Хооһорон хосоролго» гэһэн ном соогоо бэшэнэ.

(АПН).

ШЭНЭЭР ХЭБЛЭГДЭБЭ

Совет, монгол ба венгр эрдэмтэд «Монголой литературын холбоо харилсаан» гэһэн томо ном шэнээр бэлэдхэжэ, Москвада гаргуулба. Эртэ урда сагһаа хойшо Монголой литературын бусадтай ямар холбоотой байһаниинь эндэ харуулагдана. Тусхайлбал, Түб Ази, Алас-Дурно зүг, Урда Сибирь, Энэдхэг болон Түбэдэй арадуудай литература тухай эндэ хэлэгдэнэ. Монгол литературна зарим асуудалнуудые урдань алдуутайгаар харадаг байһыень зайсуулһан ябадал энэ номой шухала илгаань болоно.

Тюркскэ, түбэд, түнгүүс, уйгар болон манжа угсаатанай эртэ урдын зохёолнууд тухай бүлэг ехэ һонирхол татана. «Монголой нюуса тобшо», буряад, монгол «Гэсэр» гэһэн ехэ зохёолнуудта горитой һуури олгогдоо. «Рамаянын» монгол оршуулга, Равжа ба Инжинааш гэгшэдэй зохёолнууд тухай һонирхолтойгоор бэшэгдэнхэй. Номой һүүлшын бүлэгтэ Монголой мүнөөнэй литературын ород болон совет литературатай ямар холбоо харилсаатай байһаниинь харуулагдана.

«Новости Монголии» газетэ.

НАЯН НАҺАНАЙ ДАБААН

Сахюур сагаан һахалаа жэгдэхэнээр хирбэһэн үбгэжөөл тосхоной үйлсөөр яаралгүйхэн гэшхэлжэ ябаба. Тэрээнтэй уулзаһан тосхоной ажалшад, һургуулиин һурагшад, аха захa нүхэрөө хүндэмүүшэ ёһоор угтан: «Амар сайн!»—гэлдэһээр үнгэрнэ. Зариманиинь тэрэнэй хайшаа зориһон тухай һонирхоно.

— Үгы, дөө, хайшаа ябахабиб даа. Энэ һургуулиин һурагшадтай уулзаха уряалтай һэм,— гэжэд, тэрэ сарбуугайнгаа час хараад абана.

Энэмнай Баян-Гол нютагта 1903 ондо түрэһэн Доржи Дахулаевич Порхоноев гээшэ. Нютагтаа түрүүшын ажахы байгуулагшадай нэгэн Доржи Дахулаевич 21 наһатайдаа Ленинскэ комсомолой гэшүүн болоһон юм. Тиихэ үедэ Баргажан голой залуушуулай, илангаяа комсомолшуудай шэнэ ажабайдал түхеэрхын тула арад зоной дунда ойлгууламжын ехэ хүдэлмэри ябуулдаг байһаниинь мэдээжэ. Эдэнэр олоороо сугларжа, уран һайханай бүлгэм эмхидхээд, Баян-Гол нютагайнгаа хэдэ хэдэн тосхонуудта хүрэжэ, концерт наада табидаг, баяшуулаа наадалһан элдэб янзын шог зугаата сценкэнүүдые гүйсэдхэжэ, бараниие баясуулдаг байһан.

Эмхидхэхы, ударидахы шадабари түгэс залуу хүбүүе партийна ячейкэнь большевигүүдэй партиин гэшүүн болгожо абаа бэлэй. Энэмнай республикын нютаг бүхэндэ шэнэ ажабайдал— хамтын ажахы байгуулха гэһэн партиин дүлэтэ уряагай арад түмэнэй дунда зэдэлһэн халуун хаһа байгаа. Тиигэжэ удангүй Доржи Порхоноев нютагайнгаа комсомолой эхин организациин секретаряар дэбжүүлэгдээ һэн. Удаадахи жэлнүүдтэнь Баян-Голдонь түрүүшын хамтын ажахын байгуулагдахада, Доржи Дахулаевич тарян ажалай талаар колхозой правлениин түрүүлэгшын орлогшоор хүдэлжэ эхилһэн юм. Энэмнай тиихэ үедэ ёһотойл харюусалга ехэтэй ажал байһаниинь ойлгосотой. Юуб гэхэдэ, мори, сараар газараа хахалха, борнойлхо, үрһэнэй таряа хололоһоо асарха хүшэр хүндэ саг һэмнай даа.

1927 ондо нютагай үгытэй таряашад хамтаржа, «Арбижил» гэжэ нэрэтэй хүдөө ажахын түрүүшын коммуна Баргажанай голдо байгуулаа бэлэй. Тиихэдэ оройдоол хорин үрхэтэ айл нэгэдэһэн юм. Тиин түрүүшын ажахы хорин моритой, 116 толгой малтай, 157 хони, ямаатай, газараа хахалха, элдүүрилхэ нэгэ анзаһатай, морин нэгэ косилкатай, нэгэ молотилкатай, хоёр морин тармууртай байһан гэхэ. Мүнөө Карл Марксын нэрэмжэтэ колхоз район соогоо эгээн томо ажахынуудай нэгэн боложо һалбаран хүгжэнхэй. Эндэ мүнөө 98 хүсэтэ трактор, ашаанай 43 автомашина, хэдэн арбаад комбайн тоологдоно. Тиихэдэ 3500 эбэртэ бодо мал, 27 мянганһаа дээшэ хонид тала дайдаяа бүрхөөн бэлшэнэ.

Үргэн Хүнтэйн нэлэнхы тала дайдаар мүнөө трактор агтын шэнгэн аялга үдэр, һүниие илгадгүй зэдэлдэг, тарян далайнь халюуран долгилдог болоо! Энэмнай хэдэн үедэ гэхэ гү, али манай элинсэг, хулинсагуудай Баргажанай голдо түбхинэһэн сагһаа хойшо хэтэ заяандашье ойроо хүртөөгүй тунга газар байһан юм. Тиимэһээ үргэн Хүнтэйн нюрган дээрэ түрүүшын бураздаа гаргаһан тэрэ үеын улаан таряашадай габьяа мүнөөдэр бидэ бүгэдэндэ үнэтэй сэнтэйдэ тоологдодог гээшэ бэшэ гү?

Хэнэйшье мэдэһээр, нютагтаа шэнэ ажабайдал эмхидхэхэ гээшэ тэрэ үедэ хэсүүтэйхэн хэрэг һааб даа. Юуб гэхэдэ, нюдарган баяшуул, лама бөөнэр али зэргын муу муухай хэрэгүүдые эмхидхэдэг, нютагай эдэбхитэдтэ һаад тойбо татадаг гээшэ һэм?! Үшөө тиихэдэ үлэн хооһон саг... Иимэ хүшэр хүндэ үедэ нютагай эдэбхитэд шэнэ ажабайдал мандуулхын түлөө аһан шадалаараа оролдодог байгаа ха юм. Яахадааб гэхэдэ, ерээдүйдэ үгытэй, мунхаг байдалнай ошон ошохо гэжэ эдэнэр этигэдэг һэн. Тиимэһээ жаахан ажахыгаа хүгжөөхын хойноһоо хүсэ шадалаа гамнангүй эрмэлзэдэг бэлэй.

Доржи Дахулаевичай оролдосын, эсэшэ сусашагүй ажалайнь үрэ дүнгүүд тобойн харагдажа эхилээ бэлэй. Түрүүшын табан жэлнүүд, түрүүшын ударнигууд... Иигэжэ ажахынгаа түргэн урган һалбархада, таряашад, малшадай омогорхохонь ойлгосотой һааб даа. Шэнэ ажабайдалайнгаа амта таниһан ажалшадай эгээл түлэг ажана түбхинэжэ байтар, Эсэгэ ороноо хамгаалгын Агууехэ дайнай гал дүлэн соробхилоо һэн. Агууехэ Октябриин асарһан аша үрые, социалис Эхэ ороноо шунахайрһан фашис нохосуудай һабарһаа абархын тула бүхы совет арадай эрхим түлөөлэгшэд, тэрэ тоодо Баргажан голой 3724 хүбүүд фронт мордоһон намтартай.

Коммунист Порхоноев дайнай түрүүшын үдэрһөө Баруун фронт дээрэ... Тэрэ Крым шадарай шанга тулалдаанда хабаадахадаа, десантнигай хүшэр хүндэ үүргэ дүүргэлсээ юм. Удаань Карпадай хада уулануудые дабан, Чехословакиин һуурин, тосхонуудые фашис эзэмдэгшэдһээ сүлөөлэлсэһэн байна.

Доржи Дахулаевич фронт дээрэ яагаад шархатаһан тухайгаа иигэжэ хөөрэдэг:

— Халаг даа, фашистнуудые эшээндэнь һүнөөлсэхэ хүсэлни бэелээгүй бэлэй. Юуб гэхэдэ, манай сэрэгшэд хододоо бүлэг тагнуулшадые дайсанай ара тала руу эльгээдэг, хэды шэнээн хүсэтэйень тодоруулдаг һэн. Энэ удаа, минии отделениин сэрэгшэдтэ дайшалхы тиимэ даабари үгтөө бшуу. Тосхоной оршондо абяа шэмээгүйхэнээр хүрэжэ ерэһэн бидэнэр тэндэ дайсан үгы гэжэ мэдээ һэмди. Тиин тэндэһээ саашалхадаа, хадын үбэртэ хорон шэбээлһэн дайсантай улаан нюурааpaa уулзашоо ха юмбибди.

Шанга тулалдаанай үедэ сержант Порхоноевой баруун мүрыень буугай һомон һэтэ гараһан байгаа. Энэ шархань мүнөө хүрэтэр хаа яаха шархираад, үбдөөд абадаг юм.

...1945 оной эхин багаар үбсүүндээ дайшалхы габьяагынь гэршэлһэн хэдэн медальтай Доржи Порхоноев тоонто нютагаа бусажа ерээ һэн. 1947 оной намар нютагайнь коммунистнууд тэрэниие ажахынгаа партийна организациин секретаряар һунгаһан юм. Дайнай жэлнүүдтэ һандарһан, хоорһон колхозые хүл дээрэнь гаргаха гээшэ хэсүүтэйхэн бэлэй. Тиибэшье һаань, үнинэй коммунист түрүүшын үдэрһөө эхилжэ, ажахыгаа хүгжөөхэ хэрэгтэ бүхы коммунистнуудаа элсүүлэн, өөрөө эсэхэ сусахые мэдэнгүй хүдэлжэ гараһан байха юм.

Табяад онуудай үеэр дүй дүршэлөөр баян, ударидахы шадабаритай Доржи Дахулаевич тарян ажалай бригадые хүтэлбэрилөө һэн. Коммунист Порхоноев үргэн Хүнтэйн таряалан дээрэһээ арбай шэниисын баян ургаса хуряажа абахын хойноһоо хэды оролдолго, үүсхэл гаргаа гээшэб! Наһанайнгаа амаралтада гарахынгаа урда тээ тэрэ ажахынгаа барилгашадай бригадые толгойлоо. Энэшье тушаал даажа ябахадаа, Үржил, Соёл, Хара Үһан болон бусад нютагуудта хэды олон гүүртэ, отаргуудай хашаа хорёо, малшадай байха байрын гэрнүүдые барилсажа, хамтын хэрэгтэ горитой туһа нэмэри оруулалсаа ха юм. Гадна клуб, бани, хүүгэдэй саад, ясли болон бусад барилгануудта хабаадаһыень тоолоодшье яалайб. Тон һүүлшын үедэ Д. Д. Порхоноев арадай депутадуудай Баянголой сомоной Соведэй гүйсэдкомой түрүүлэгшээр хэдэн жэлэй туршада хүдэлбэ. Тиихэдээ депутадуудайнгаа ажахын һалбари бүхэндэ хэр зэргэ хүдэлдэг, ямар даабари дүүргэдэг тухай һонирхожо, ажал ябуулгыень хинан шалгажа байдаг һэн. Шухала асуудалай гарабал, сомоной Соведэй сесси, ажахын партийна суглаан дээрэ табижа, зүб шиидхэбэри, тогтоол абхуулдаг ёһотойл һурган хүмүүжүүлэгшэ, коммунист байһанаараа онсо шалгардаг бэлэй.

Сэхыень хэлэхэдэ, үнинэй коммунист Д. Д. Порхоноев ажахын алишье һалбари даажа абахадаа, намайе энэ тэрэ хүдэлмэридэ эльгээбэ гэжэ голхордоггүй, харин шэнэ уялгаа нэрэтэй солотойгоор дүүргэхын хойноһоо шармайн оролдодог, үнэн сэхэ абари зантай хүн байгаа. Тиимэһээл нютагтаа эгээл хүндэтэйшүүлэй нэгэниинь болонхой.

Гурбан жэлэй саада тээ КПСС-эй гэшүүн болоһоор 50 жэлэйнгээ ойе Д. Д. Порхоноев тэмдэглээ һэн. Тэрэ хирэ хирэ болоод холын үе сагай комсомолшуудай, партиин гэшүүдэй үзэг, бэшэг мэдэхэгүй нютагайнгаа арад зоной дунда ямар ехэ ойлгууламжын хүдэлмэриин ябуулдаг байһан тухай залуушуулда, илангаяа һургуулиин һурагшадта аятай зохидхоноор хөөрэжэ үгэдэг заншалтай.

Мүнөө Доржи Дахулаевич Порхоноев мэтэ дайнай, ажалай ветерануудай хэлэһэн үгэнүүдһээ тобшолол хэжэ тэдэнэй ажалай баян дүй дүршэлые ажабайдалдаа нэбтэрүүлхын хойноһоо оролдохо, эрмэлзэхэ гээшэ залуу үетэнэй нангин уялга болонхой бэшэ гү?

Б. ЦЫРЕМПИЛОВ.

ЗАВОДОЙ ТҮҮХЫН МУЗЕЙ

1969 ондо Улаан-Үдын авиационно завод 30 жэлэйнгээ ойе тэмдэглээ һэн. Ойн баярай тэрэ үдэрнүүдтэ заводой түүхэ, ажалай түрүүшүүл тухай хөөрэһэн, бүтээдэг продукцияа харуулһан выставкэ дэлгээгдэжэ, олоной анхарал татаа бэлэй.

Кадрнуудай талаар директорэй орлогшо М. И. Анисимов, инженер-конструктор В. П. Кобылкин гэгшэд тусхай комисси толгойлжо, һонирхолтой выставкые бэлдэһэн юм. Тэрээнһээл заводой түүхын музей эхи абаһан намтартай. Түрэл республикымнай байгуулагдаһаар 60 жэлэй ойн баярай үдэрнүүдэй урдахана тус музей нээгдэбэ.

Музейе байгуулгада авиационно заводой таһаг, цех бүхэн горитойхон хубитаяа оруулалсаһан байха. Промышленно-техническэ таһагай конструктор Е. А. Кадрулева, А. Г. Воронов, Т. В. Тетелюшина, архитектор А. А. Бедрин гэгшэд музейн байшангые зохёожо барюулаа. Барилгын хүдэлмэридэ байшангай нюур талые шэмэглэлгэдэ олонхи цехүүдэй инженернүүд болон хүдэлмэришэд эдэбхи ехэтэйгээр хабаадаһан байна.

Г. ЕЛИСЕЕВА.

ЭРДЭМТЭДНАЙ ХАБААДАЛСАБА

«Сибириин ба Алас Дурна зүгэй арадуудай аман зохёолой бүтээлнүүд» гэһэн асуудалаар Бүхэсоюзна III конференци Горно-Алтайск хотодо үнгэргэгдэбэ. Тэндэ оронноймнай элитэ эрдэмтэд хабаадаһан байна.

Буряад ороной эрдэмтэд конференцидэ хабаадажа, һонирхолтой элидхэлнүүдые хээ. СССР-эй АН-ай Сибириин отделениин Буряадай филиалай Ниитын эрдэмэй институдай ахамад эрдэмтэ хүдэлмэрилэгшэ, хэлэ, бэшэгэй эрдэмэй кандидат Р. П. Матвеева «Сибириин ород аман зохёолой онсо өөрсэ илгаа» гэһэн темээр элидхэл уншаа. Тэрэл институдһаа хэлэ, бэшэгэй эрдэмэй кандидат Г. О. Туденов «Түбэй Азиин ба Сибириин урда зүгэй тюрок-монгол арадуудай эртэ урдын эпосэй байгуулагдаха үе саг тухай» гэһэн элидхэл хээ. Буряадай гүрэнэй Доржи Банзаровай нэрэмжэтэ багшанарай институдай доцент С. Ш. Чагдуров, искусство шэнжэлгын эрдэмэй кандидат Д. С. Дугаров, түүхын эрдэмэй кандидат Т. М. Михайлов, бусадай хэһэн элидхэлнүүд һайшаагдаһан байна.

Оронноймнай бүлэг эрдэмтэдэй хүсөөр хэблэлдэ бэлдэгдэжэ байһан 60 ботитай «Сибириин ба Алас Дурна зүгэй арадуудай аман зохёолой дурасхаалнууд» гэһэн ном тухай зүбшэн хэлсэлгэдэ Буряадай эрдэмтэд хабаадалсаа.

И. ЯРНЕВСКИЙ,
Буряадай гүрэнэй багшанарай институдай доцент.

Спорт ТОБШОХОНООР...

БАСКЕТБОЛ. СССР-эй Конституциин үдэртэ зорюулагдаһан заншалта мүрысөөн Улаан-Үдын «Труд» бүлгэмэй Спортын байшан соо боложо, Шэтэ, Краснокаменск, Каменск, Улаан-Үдэ хотонуудай команданууд хабаадаһан байна.

Эхэнэрнүүдэй командануud сооһоо Шэтэһээ ерэһэн айлшаднай, эрэшүүлэй дундаһаа талмайн эзэд илажа гараба.

ҺУР ХАРБАЛГА. «Спартак» бүлгэмэй Түбэй соведэй түрүү һуури эзэлхын түлөө мүрысөөн Украинын ССР-эй Трускавец хотодо болобо.

Зүүн Сибириин технологическа институдай студент спортын мастер Павел Баханов М-2 упражненеэр харбахадаа, 2229 очко тудажа, табадахи һуури эзэлээ. Тэрэ 90 метрһээ харбахадаа, түрүү һуури эзэлһэн байна.

Улаан-Үдын 37-дохи һургуулиин 10-дахи классай һурагша Намжил Шутукова 60 метрһээ харбахадаа, мүнгэн медаляар шагнагдаа. БГПИ-гэй студентка Гэрэлма Цыремпилова — 50 метртэ, «Спартак» бүлгэмэй тренер Сергей Черняк 70 метртэ гурбадахи һууринуудые эзэлбэ.

БОКС. Эдиршүүлэй дунда боксоор СССР-эй түрүү һуури эзэлхын түлөө мүрысөөн октябриин 27-до Ульяновск хотодо эхилхэ юм. «Локомотив» бүлгэмэй Түбэй соведэй суглуулагдамал команда Куйбышев хотодо һорилго бэлэдхэл хэжэ байна.

ЛВРЗ-гэй спортклубай тренер Виктор Агафоновой һурган хүмүүжүүлдэг эдир боксернууд ороной түмэр замшадай командын бүридэлдэ оруулагданхай. Зүүн Сибириин технологическа институдай студент Д. Ушаков, түмэр замай техникумэй һурагша О. Двойнишников, 50-дахи һургуулиин 10-дахи классай һурагша А. Афонин «Локомотив» бүлгэмэй Түбэй соведэй мүрысөөндэ илаһан, шангай һууринуудые эзэлһэн байха юм.

БАРИЛДААН. Дүрэ буляалдалгын барилдаагаар бүхэсоюзна мүрысөөн октябрь һарын һүүл багта Ростовско областиин Новошахтинск хотодо болохо юм. «Трудовые резервы» бүлгэмэй Буряадай областной соведэй команда энэ заншалта мүрысөөндэ хабаадахын тула һорилго бэлэдхэл хэжэ байнхай.

«Трудовые резервы» бүлгэмэй Россин ба Түбэй соведүүдэй мүрысөөнүүдтэ илалта туйлаһан, шангуудта хүртэһэн 7-дохи ГПТУ-гай һурагшад Түмэн Жаргалов, аха дүүнэр Андрей болон Константин Пестеревүүд, 6-дахи интернат-һургуулиин һурагша Андрей Анганов гэгшэд манай командын бүридэлдэ ороно.

Б. МИРОМАНОВ.

ТАСС АПН ХИЛЫН СААНАҺАА

ООН-ой ГЕНЕРАЛЬНА АССАМБЛЕЙН СЕССИ

НЬЮ-ЙОРК. ООН-ой Генеральна Ассамблейн 38-дахи сесси дээрэ юрэнхы политическэ асуудалнуудаар хөөрэлдөөнүүд үргэлжэлһөөр. Ядерна дайнай аюулые зайсуулан сараха гээшэ хойшолуулашагүй шухала зорилго болоно гэжэ гүрэнүүдэй тусхай түлөөлэгшэдэй олонхид үгэ хэлэхэдээ тэмдэглээ. Эб найрамдал болон арадуудай аюулгүй байдалай аша туһые залан сэхээр сахин хамгаалдаг Советскэ Союзай гадаадын политикые тэдэнэр үндэрөөр сэгнэнэ.

Буу зэбсэгүүдые бүтээн гаргалгые болюулха, уласхоорондын аюулгүй байдалые бэхижүүлхэ, амгалан ёһоор зэргэ оршон һууха гол ёһонуудые уласхоорондын харилсаануудта баримталха талаар шэглүүлэгдэһэн СССР-эй үүсхэлнүүдые һайшаанабди. Йеменэй Арадай Демократическа Республикын гадаадын хэрэгүүдэй министр Абдель Азиз Ад-Дали мэдүүлбэ. США болон НАТО-да ородог тэдэнэй союзнигууд дай жүрөөдэһэн политикаһаа арсажа, Советскэ Союзай эб найрамдалта дурадхалнуудта бүтэмжэтэй һайн харюу үгэхэ ёһотой. «Хизаарлагдаһан», «ута удаагай» ядерна дай үүдхэхэ тухай Рейганэй захиргаанай соносхоһон доктринануудые, буу зэбсэгүүдые үрдилдэн бүтээхэ гэһэн Вашингтоной хараа шэглэлые үгэ хэлэгшэ эрид буруушаагаа.

Конгын Арадай Республикын гадаадын хэрэгүүдэй министр П. Нзе үгэ хэлэхэдээ, «хизаарлагдаһан» ядерна дай үүдхэхэ, замбуулинай дайдада буу зэбсэгүүдые бүтээхэ гэһэн империалис хараа түсэбүүдые эрид буруушааһан байна. Эдэ тэнэг хараа бодолнууд бүхы хүн түрэлтэнэй һанааень зобоохо ёһоороол зобооно.

ХАРХИС ХАРАА ШЭГЛЭЛЫЕНЬ БУРУУШААЛГА

НЬЮ-ЙОРК. Женевэдэ үнгэргэгдэжэ байһан совет-американ хөөрэлдөөнүүдтэ Рейганэй захиргаанай бүтэмжэгүйгөөр хандадаг байһан ушарые, огто таарамжагүй «эбэй дурадхалнуудай» туһаламжаар эдэ хөөрэлдөөнүүдые буруу һургэхэ гэһэн һэдэлгэнүүдыень буруушаан шүүмжэлэгэ США-да улам үргэдэжэ байна.

Ядерна буу зэбсэгүүдые хизаарлаха, хороохо тухай хөөрэлдөөнүүдтэ президент Рейганэй һаяхан гаргаһан «үүсхэлнүүд» буу зэбсэгүүдые хинажа, ядерна дайнай аюулай һүжэрэлгые бага болгохо гэһэн гол зорилгые баһамжалан тоогоогүй ябадал болоно» гэжэ сэрэгэй асуудалнуудаар американ элитэ мэдээжэ мэргэжэлтэ, буу зэбсэгүүдые хиналгын тала баригшадай нэгэдэлэй президент Г. Сковилл «Нью-Йорк таймс» газетэдэ бэшэнэ. США-гай президентын наахануур харуулһан «бүтэмжэтэй һайн ябуулга» буу зэбсэгүүдые хуряалгын тала баригшадай хүдэлөөнэй хараа бодолые буруу һургэжэ, «МХ» түхэлэй ракетэнүүдые зохёон бүтээхэ гэһэн программаяа конгресс дээрэ дэмжүүлхэ талаар шэглүүлэгдэнхэй байна. Вашингтоной дурадхалнуудые бэелүүлгэ стратегическэ хүсэнүүдэй тэнсүүриие буруу һургэхэ зорилготой бшуу. Эдэ бүгэдэ ядерна дайнай һүжэрэлгын аюулые улам дээшэлүүлхэ байна.

АФРИКЫН ОРОНУУДАЙ ХООРОНДЫН СЕМИНАР

АДДИС-АБЕБЭ. Элүүрые хамгаалгын бүхэ дэлхэйн эмхиин (ВОЗ) үүсхэлээр үнгэргэгдэжэ байһан медицинын лабораторно шэнжэлгэнүүдэй талаар Африкын оронуудай хоорондын семинар Эфиопиин ниислэл хотодо нээгдэбэ. Энэ түбиин 14 гүрэнэй ба уласхоорондын тусхай шэглэлтэй агентствануудай түлөөлэгшэд уулзалгада хабаадана.

Национальна дүршэл шадабаритай кадрнуудые бэлдэлгэ, лабораторно шэнжэлгэнүүдэй ба али бүхы үбшэнгүүдые элирүүлгын талаар мүнөөнэй арга онолнуудые шэнжэлэн нэбтэрүүлгэ «2000 он болотор бүхы хүнүүдэй элүүрые хамгаалга» гэһэн ООН-ой программые Африка түбидэ бодотоор бэелүүлгэдэ шухала үүргэ дүүргэхэ уялгатай гэжэ Эфиопиин элүүрые хамгаалгын министр Гизлу Цехай семинар дээрэ үгэ хэлэхэдээ мэдүүлбэ. Хүгжэжэ байгаа оронуудай медицинын эрдэм-шэнжэлэлгын эмхи зургаануудта дүршэл шадабаритай мэргэжэлтэдэй, түхеэрэлгэ хэрэгсэлнүүдэй дутаалдажа байгаашье һаань, тусхай шэглэлтэй һуралсалай эмхи зургаануудые, түбүүдые байгуулха шухала.

ОСНАА-гай МЭДҮҮЛГЭ

КАИР. Палестинын араб арадай баатар габьяата тэмсэлтэй һаналаа бүрин хүсэдөөр нэгэдэжэ байһан түхайдаа Ази болон Африкын арадуудай һаналаа нэгэдэлгын эмхи (ОСНАА) мэдүүлбэ. Палестинын сүлөөлхэ эмхиин эб эсые таһалха, Палестинын революционно усадхаха, эсэстээ таһаршагүй үндэһэн эрхэнүүдээ бэелүүлхэдэнь палестин арадта һаад ушаруулха талаар шэглүүлэгдэһэн Холбоото Штадуудай ба Израилиин гэмтэ үгэсөөе эрид буруушаажа байһанаа ОСНАА эндэ тараагдаһан мэдүүлгэ соогоо батална.

Вашингтоной тухиралга, дэмжэлгээр Тель-Авив палестинынхидые газар нютагһаань үлдэн намнана, булимтаран эзэмдэһэн араб газар нютагуудта сэрэгэй шэнжэтэй һуурин тосхонуудые байгуулна гэжэ документ дотор хэлэгдэнэ. Палестинын олон мянган хүн Израилиин түрмэнүүдтэ хаагданхай.

ЛИВАН. Бейрудай порт шадар шэбээлһэн США-гай 6-дахи флодой корабльнууд энэ ороной амгалан газар дайдые хирэ хирэ болоод лэ буудажа байдаг болонхой. «Вашингтон Пост» газетын мэдээсэһэнэй ёһоор, американ сэрэгэй корабльнууд США-гай президент Рейганэй болон обороной министр Уайнбергерэй дэмжэһэнэй удаа иимэ харата ябуулгаяа эрхилһэн байна.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: эгээл иимэ хэдэн зуугаад һүйдхэл ехэтэй американ атомна крейсер «Вирджиния» Ливаниие буудаа.

АП—ТАСС-ай телефото.

МАГАТЭ-гэй ГЕНЕРАЛЬНА КОНФЕРЕНЦИИН СЕССИ

ВЕНЭ. Атомай элшэ хүсэнэй талаар уласхоорондын агентствын (МАГАТЭ) генеральна конференциин XXVII сесси эндэхи Хофбург гэжэ ордон соо хүдэлмэреэ эхилбэ. Агентствын зуугаад гэшүүн гүрэнэй, тэрэ тоодо СССР-эй, УССР-эй, БССР-эй делегацинууд тэрээндэ хабаадана. ООН-ой уласхоорондын хэдэн эмхинүүдэй, тусхай шэглэлтэй эмхи зургаануудай түлөөлэгшэд адаглагшад болоожо, сессидэ хабаадана.

Атомай элшэ хүсые амгалан тайбан байдалда хэрэглэхэ талаар харилсаа холбоогоо саашадань хүгжөөхөөр шэглүүлэгдэһэн хэдэн шухала асуудалнуудые сессидэ хабаадагшад хаража үзэхэ байна.

МАГАТЭ-гэй эрхилэгшэдэй соведые һунгалга, мүн бусад хэдэн асуудалнууд сессиин зүблэхэ зүйлдэ оруулагданхай.

байгаали ЕХЭ ХҮ...

Байгалай үмэнэхи хизаар нютагаймнай сэсэг набшаар надхан һалбархада байгаали хамгаалгын бүлгэмэй республикын эмхи ехэ үүргэ дүүргэдэг. 1958 ондо энэ эмхи байгуулагдаһан юм. 80 эхин эмхиин бүридэлдэ 1600 хүн ородог байгаа. Харин байгша оной январиин 1-нэй мэдээгээр 2354 эхин эмхиин бүридэлдэ 232.092 хүн тоологдоно.

Байгал далайн баялигые аршалан хамгаалха, арьбадхаха хэрэгтэ гүрэн түрэмнай онсо анхаралаа хандуулдаг юм. Байгалда шудхадаг голнуудаар модо урадхуулга 1972 ондо огто хоригдоо һэн. Мүн бог шоройһоо, модоной хаядаһанһаа уһа голнуудай һабанууд сэбэрлэгдэбэ. Уһа голдо дүтэ газарта модо отолхо хүдэлмэри гуримшуулагдажа, тусхай хиналта доро абтаа. Партийна, совет органуудай түлөөлэгшэд ой модоной баялигые зүбөөр ашаглаха асуудалда онсо анхарал хандуулна. Байгалай уһанай сэбэрые хамгаалха талаар тусхай зоно соносхогдоо һэн. Энэнь 14,5 мянган гектар талмай эзэлдэг.

Нуур, сөөрэмүүдые бузарлахагүйн, уһанайнь ариг сэбэрые сахихын тула хэмжээнүүд абтана. Мүнөө республика доторнай сэбэрлэлгын 83 түхеэрэлгэ хүдэлгэгдэнэ. Авиационно заводой, Сэлэнгын ЦКК-гай, пивын заводой, Байгалай модоной баазын үйлэдбэридэ хэрэглэгдэһэн уһан сэбэрлэгдээд, дахин хэрэглэгдэнэ. Бүлгэмэй эхин эмхинүүдэй түлөөлэгшэд сэбэрлэлгын түхеэрэлгэнүүдые хинан шалгадаг үүргэтэй юм. «Бага гол горхонуудые бузарлалгаһаа, шэргэн хаталгаһаа хамгаалха, уһанайнь нөөсые зүбөөр ашаглаха тухай» тогтоол РСФСР-эй Министрнүүдэй Совет абаа һэн. Энэ тогтоолой хэр бэелүүлэгдэжэ байһые хинан шалгахаар Бүхэроссиин рейд үнгэргэгдөө бэлэй. Ниитэ зон, арадай хиналтын комитедэй, партийна, совет органуудай түлөөлэгшэд энэ рейддэ хабаадалсаһан, иигэжэ республикын багахан, жэжэ гол горхонууд дууһан бүридэлдэ абтажа, шалгагдаһан байна. Нютагай хэблэл рейдын дүнгүүд тухай материалнуудые толилжо, радио саг сооhь дамжуулгануудые хэжэ байгаа.

Оршон тойронхи агаарые ариг сэбэр байлгаха гээшэ тон шухала бшуу. Гидрометобсерваториин, элдэб хорото бодосhoo агаар аршалха үүргэтэй инспекциин түлөөлэгшэд промышленна предприяти болон эмхи зургаануудтай нягта харилсаа холбоо байгуулжа, эрилтэнүүдээ зохилдуулан хүдэлдэг юм.

Байгаали хамгаалгын бүлгэмэй Хойто-Байгалай, Загарайн, Хоринн, Захааминай районно соведүүд урдаа табигдаһан түсэб, уялгануудаа урагшатай дүүргэжэ, социалис мүрысөөндэ эрхимлэнэ. Һүүлэй 2—3 жэлэй туршада Хойто-Байгалай районно организаци үрэ дүн һайнтайгаар хүдэлөө. 164 эхин эмхи эндэ байгуулагдаһан, байгаалиин эдир ханинарай бүлгэмэй гэшүүдэй тоо 15035-да хүрэһэн байна. Бүлгэмэй хамтын 60 гэшүүн ажал ябуулгаяа эрхилнэ. Энэ хугасаа соо барилга хабсаралгын 608-дахи, 648-дахи, 581-дэхи, 572-дохи, 575-дахи поезднуудта, мостоотрядуудта, автобазануудта байгаали хамгаалгын асуудалнуудые зүбшэн хэл-

ПРАВДА БУРЯТИИ

Нэгэдэхи хуудаһанда. «Интенсификациин гол үе шата» — түрүү бэшэг. «Үрэһэ хүрэнгэдэ — эрхим шанар» —З. Будаевай статья. «Хани барисаанай зохёон байгуулхы хүсэн» — Ч. Гомбоинай корреспонденци.

Хоёрдохи хуудаһанда. Партийна ажабайдал: экономикые хүтэлбэрилгэ. «Урагшаа эрмэлзэхэ» — З. Полоновой статья. «Зохёохы ёһоор хүдэлнэгүй» — Н. Хадахановай статья.

СЭНХИР ЭКРАН

НЭГЭДЭХИ ПРОГРАММА

Москва. 8.55 — Дамжуулгын программа. 9.00 — «Время». 9.40 — Үглөөнэй гимнастика. 9.55 — Мультфильмнүүд. 10.25 — Түбэй телевидениин ба бүхэсоюзна радиогой арадай инструментнүүдэй академическа оркестрэй концерт. 11.20 — «Девушка с характером». — уран һайханай фильм. 12.50— Баримтата фильм. 13.20 — Шэнэ һонин. (13.25 хүрэтэр). 15.15 — Шэнэ һонин. 15.35 — «Эрдэмтэд — тосхондо». 16.10 — Ф. Шопенэй зохёолнууд. 16.55 — П. Тычинагай шүлэгүүд,

Улаан-Үдэ. 17.30 — Уласхоорондын шэнжэлэл (буряадаар). 17.45 — «Булагууд». 18.25 — «Байгал» — мэдээсэлэй программа. 19.00 — «Олон түмэн ажалшадай ленинскэ университет». «Ажал, общество, хүн». 19.45 — «Мүнөөдэр—түби дэлхэй дээрэ». 20.00 — Футболоор олимпийскэ мүрысөөнэй шэлэлгын матч. СССР-эй ба Болгариин суглуулагдамал команданууд. 21.30 — Эстрадна концерт. 22.00 — «Время». 22.35 — «Петер Шраер дуулана» (ГДР). 22.55 — Шэнэ һонин.

ХОЁРДОХИ ПРОГРАММА

Москва. 8.55 — Дамжуулгын программа. 9.00 — Үглөөнэй гимнастика. 9.15 — Баримтата фильм. 9.35 — М. Ю. Лермонтов. «Песня про купца Калашникова», 10.05—Испан хэлэн. 10.35 — М. Ю. Лермонтов. «Песня про купца Калашникова». 11.05 — «Физикэ ба эрдэм техникын хүгжэлтэ дэбжэлтэ». 11.35 — И. С. Тургенев. «Отцы и дети». 12.05— Географи. «СССР-эй байгаалиин нөөсэнүүд». 12.35— И. С. Тургенев. «Отцы и дети». 13.05 — Байгаали шэнжэлэлгэ. 2-дохи класс. 13.25 — Испан хэлэн. 13,55 — М. Думбадзиин зохёолнуудай хуудаһануудаар.

МАНАЙ АДРЕС, ТЕЛЕФОНУУД: ИНДЕКС: 670000

г. УЛАН-УДЭ, ул. КАЛАНДАРИШВИЛИ, 23, редактор—2-50-96, приемная—2-54—54, зам. редактора—2-68-08, зам. редактора—2-62-62 отв. секретарь —2-50-52 секретариат—2-68-76, отделы: партийной жизни— 2-34-05 пропаганды—2-56-23 промышленности и строительства—2-61-35, сельского хозяйства—2-64-36, 2-63-86 советского строительства и быта—2-69-58, культуры и школ—2-60-21, 2-57-63 информации—2-60-91, переводов—2-54-93, писем и селькоров—2-67-81, корректорская—2-33-61 выпускающие — 2-35-95, отдел объявлений — 2-65-54.

Республиканская типография Государственного комитета Бурятской АССР по делам издательств, полиграфии и книжной торговли г. Улан-Удэ, ул. Ле... Н-02530. Заказ № 235.